Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

# СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

*Газет арадувл 1923 шера денз* • ШИНАРА, 24 июнь, 1975 шу. • № 76 (5147). • Мах 2 кап.

## ДУНЕН ТlАРЧА КХАЛНАХА ДОГ ДОАХИЙЛА

МЕХИКО. (ТАСС). Мексиканоки столице ший болх дlахо хьош я дунен халкъашта юкъерча кхалнаьха шераца дувзаденна гулъяь ООН Дерригдунен конференци.

Пленарни заседане чlоагlа йила тlайохийташи хьашт долаши тlаийцар конференце дакъа лоацарашка СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Н. В. Подгорне дахьийта моаршал.

Делегаташа чlоагlйир балха порядоки шоай мехкий экономически, политически, социальни вахаре кхалнаьха бокъонца йола нийсхо lалашъяра, машар чlоагlбара, халкъашта юкъера доттагlали цхьана леладу гlулаккхаши чlоагlдара дахкъера цар лоархlам магогга лакхбара дешаш чулоацаш йола конференце ден повесткеи.

Вlашагlъеххай конференце керттера комитеташи балха группаши. Хьалхарча керттерча комитето кийчъе еза конференце дакъа лоацараша тlаэцаргйола чакхдоахача гlулакхий дерригдунен плана проект. Цу лоархlамеча документа тlа оттаду белгтала аьлча, кхалнаха маlача паха ниса машар бахьан долаш, дискриминацена духьала, общественни вахара еррига сферашта кхалнах юкъсоэар духьа лоаттабеча къовсаме дакъа лоацилга lалашдар.

Шоллагlча керттерча комитето ювцаргья кхалнаьхеи маlача наькхаи хьалера тенденцеши хувцамаши, цхьатарра бокъонаш lалашъяра дlаяханза ярглоаца керттера духьаленаш.

Ший маlанген викалашкеи диллача шийна ниса кхы цхьаькха йоацаш я хlанзара кхалнаьха форум. Цун балха юкъе дакъа лоац правительствашкарчеи дунен халкъашта юкъерча организацешкарчеи 150 гаргтача делегаце. Делегаткашта юкъе — политически пачхаьалкхенийн деятелаш.

# СИЙЛЕНЦА НАКЪАГlОРГДА ВАЙ КПСС XXV СЪЕЗДА

## СУХАЛБЕ, ДОАКЪАР lАЛАШДЕРАШ

Йол, сенаж, баьций витаминни хьоар lалашдеш денгара денга доакъара база чlоагlъеш ба республика юртбоахама къахьегамхой.

Республика колхозашкеи совхозашкеи хlанзле 35,2 эзар гектара тlа дlайийна хинней эри тlаяьнней баьцаш хьекхай План 173,2 эзар тони йолаш 24 эзар тони йол lалашъяьй.

Дика вlаштlехьбаьккхаб йол lалашъяра болх Наурски, Урус-Мартановски, Шалински, Шелковской районашка. Планагlа lалашъе езачох 25 процент совгlа йол lалашъяьй цу районашкарча боахамашка.

Цунца цхьана из тайпа доакъар lалашделга во вlаштlехьдаьккхад Грозненски, Ачхой-Мартановски, Назрановски, Сунженски районашкарча колхозашкеи, совхозашкеи.

Сенаж 27,2 эзар тони еллай, е планагlа укх шера lалашъе езачох 30 процент. Хlаьта гудермесцаша сенаж lалашъяра план хlанзле 150 процент кхоачашъяьй. Во хьокхамаш дац Малгобекски, Урус-Мартановски районашкарча боахамий а. Сенаж кийчъяра план 50 процент совгlа кхоачашъяьй цу районий боахамашка. Хlаьта Шалински районе — 10 процент, Грозненски районе — 19 процент, Надтеречни районе — 21 процент мара кхоачашъяьяц сенаж йоллара план.

Дукха хlама ца эшаш 5 эзар тони баьций витаминни хьоар даьккхад хlанзле республике, е планагlа lалашде дезачох 22 процент.

Дика кхоачацду из тайпа доакъар lалашделга Грозненски, Гудермесски, Малгобекски, Назрановски, Сунженски районий колхозашкеи совхозашкеи. Цхьабакъда надтеречненцаша баьций витаминни хьоар даккхара план хlанз а 14 процент мара кхоачашъяьяц.

lан замалакхъа чусоцадерг-долча хьайбашта лаьрхlа тешаме доакъара база йоллар — хlанз республика юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка латтача керттерча декхарех наl да. Цудухьа цу гlулакха йоакхо а е еза.

### 1975 ШЕРА 16 ИЮНЬ ТlА КХОАЧАШ РЕСПУБЛИКА КОЛХОЗАШКЕИ СОВХОЗАШКЕИ ДОАКЪАР lАЛАШДАРАХ ЙОЛА СВОДКА

(план процентащца)

| Районаш | Йол | Сенаж | Баьций витаминни хьоар |
|---|---|---|---|
| Ачхой - Мартановски | 4 | 44 | 17 |
| Веденски | 0,4 | — | — |
| Грозненски | 7 | 19 | 30 |
| Гудермесски | 16 | 149 | 29 |
| Малгобекски | 8 | 51 | 28 |
| Надтеречни | 18 | 21 | 14 |
| Назрановски | 3 | 20 | 52 |
| Наурски | 23 | 6 | 22 |
| Ножай-Юртовски | 2 | 7 | — |
| Советски | — | — | — |
| Сунженски | 2 | 19 | 24 |
| Урус - Мартановски | 24 | 51 | 23 |
| Шалински | 28 | 10 | 21 |
| Шелковской | 23 | 39 | 10 |
| Республике гlолла | 14 | 30 | 22 |

## ХЬАЛХАРА ЯЛАТ—ДАЬХЕН АМБАРАШКА

Кердача шера ялатах етта хьалхара машин ера Терски ялат дlачуийдеча пункте. Наурски района Ленина цlерагlча колхозерча водитела Музаев Махьмада 2840 килограмм кlа дера. Укх шера хьалхара квитанци яздир цунна.

— Цу дийнахь йиъ рейс йир Музаев Махьмада, яхаш хоам бир республика ялатпродуктай управлене начальника М. И. Абубакарова. — Ленина цlерагlча колхозо Даьхен амбарашка дlачуденна кlа 60 тони совгlа да.

Слепцовски ялат дlачуийдеча пункте Сунженски района XIX партсъезда цlерагlча колхозера 15 тони мукх кхаьчаб. Наурски ялат дlачуийдеча пункте Надтеречни района «Верхненаурский» яхача совхозера ялат дахьаш хьалхара машин ера.

Сихлуш латт ялат чуэцара балхаш массанахьа а. Ялат дlачуийдеча пункташка долхача наькъашка тlехь-тlехьагlа алсамъювлаш латт транспорт.

Ростовски областерча «Московский» совхоза комбайнерашеи шоферашеи къахьегама овсарле лакхъяраи техникаха ма-могга дукхагlа пайда эцараи тlехь дlайолаяь инициатива шерра хьал а лаьца, «Самашкинский» совхоза механизатораша доккхий социалистически декхараш тlаийцар. Цар даьрхlар 10 дийнахьа хьувкъам чуийца баккха, техникана техническ тlахьожам а эшаш йола ремонт а цун болх юкъегlа боаккхаргбоацаш кхашка бийсана е.

Дерригa совхоза чуэца деза ялаташ 1300 гектара тlа дlадийна да. Массехк дийнахьа совхозе 400 гаргга гектара тlара цlендаь чуийцад уж.

Кхашка къахьегараштa юкъе шерра яьржача социалистически яхье лакха къахьегама толамаш доахаш хьабоагlа комбайнераш Арцакаев Шахlид, Хамидов lийса, Амерханов lаджалил, кхыбараш. Царех хlаране планагlа 19 гектара тlара чуэца дезача шоай аренашка лелача кемашца 20—22 гектара тlара ялат чуэц.

Еррига ялат чуэцаш 15 агрегат я. Цар шоай болх группавой методагlа бу. Хlара комбайна тlачlоагlъяь я цхьацца машинин, хlаьта хlара кхаьнсна тlехьа цхьанца резервни яри. Цудухьа бункераш йоассаеш сов ха йоаац укхаза.

Ялаташ чуэцача дика къахьегарца белгалбаьннаб водителаш Исмаилов Мухьмад, Тацагов Салман, кхыбараш.

СУРТА ТlА: совхоза кхашка ялат чуэцаш латт.

И. ПЛИЕВА техсти сурти.

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхозе сий деш а лоархlаш а саг ва Тральников Петр Михайлович. 12 шу да цо укхаза тракториста болх бу. Хадданза ший говзал лакхъеш, техникаха мамогга дикагlа пайда эцаш, ший опыт камаьрша новкъосташта дlаlомаеш хьавоагlача Тральникова коммунистически къахьегама ударник яха сий дола цlи яьккхай.

Хlанз а Петр Михайлович коартол, мукх, хьажкlаш дlабийнача кхаш тlа догlан хьисапе хий детташ ва. Ший болх ниййсса вlаштlехьбаккхарах планагlа 3 гектара тlа тоха дезача 5 гектара тlа хий тоха вlаштlехьдоал хьалха латтача механизатора.

СУРТА ТlА: П. М. Тральников хьажкlай кхай тlа хий детташ ва.

И. ПЛИЕВА сурт.

## ЕЧА ЙОАКХОНГА ХЬЕЖЖА

Тlатеlla гурахьа дийна кlа чуэцаш ба укх деношка Шалински района «Джалка» совхоза механизатораш. Хlанз цхьоалагlча отделене къахьегаш ба уж.

Барайтта комбайн я хьаккхари ардари къаьст-къаьста а долаш ялат чуэцаш. Царех итт комбайн кlа дукхьала хьокхаш мара яц, хlаьта бархl — касарашка улла ялат оардаш я.

Сихен дикен бу механизаторашa болх. Цунна тешал ду цар гlулакхаша.

Ткъоалагlча июне доладир совхозе гурахьа дийна кlа чуэце. Хьалхарча деношка кхоалагlча отделене болх бир. Шин дийнахьа кхо бlаь гектара тlара ялат чудена баьлар механизатораш.

Ялат хьокхаш къаьста дика къахьийгар яхье цхьатарра шин дийнахьа хьалхара моттиг яьккха хинначa Юсупов Мовладе. Цул дукха тlехьа ца бусаш къахьийгар механизатораша Ибаев Мовсара, Абуязидов Мусас. Касарашка улла ялат оардача комбайнераштa юкъе яьржа хиннача яхье хьалхле Дамбаев Супьяна яьккхар, шоллагlа моттиг — Мадаров Мовсара.

Хlанз укх цхьоалагlча отделене а Юсуповали Домбаевали хьалха вала могаш саг вац. Цар комбайнаш тlа ягlа яхье хьалхара моттиг яккхарах луш йола цlе вымпелаш.

Юсупов Мовладе норма 24 гектар йолча дийнахьа хийцца 30 гектара тlара кlа хьокх, хlаьта Дамбаев Супьян норма 17 гектар йолча дийнахьа 24 гектара тlара касарашка улла ялат арда кхоаву.

Кlа мел дика а цlена а чуэц хьажара кхай тlа гlолла цхьа бlаь метр никъ бир аз, совхоза рабочкома председателаца, хlанз совхоза парткома секретара декхараш кхоачашдеш волча Межидов Хlайдарбеца. Ардамза кхай тlа lобежа пхиялх кlи ка мара корабанзар тхона. Хlаьта чана юкъехьежача цхьаь-цаl корабанзар.

— Кхай тlа арданза диса канаш нийсдалар «пильщик» яхача зене йолча са доалача хlаман бехк ба. Кlи мергlилга чу а яхе чура еррига сок дlаоз цо. Из бахьан долаш, кlи ка моша болламе а, мергlилг докъа а дале каглу, — йоах Межидов Хlайдарбе.

Ялат чуэцара болх комплексагlа бу. Хьекха ялат аьрда комбайн кхай тlара дlайоаллаше а цун моттиг ча гулдераша дlалоац. Чах мукъадаьккха лаьтта сиха аьха а аьхе доакъара лаьрхlа шоэлагlа юв хьажкlаш дlаюв. Кхоалагlча отделене хlанзле 120 гектара тlа доакъара хьажкlащ дlайийнай.

Дика вlаштlехьъяьккхай ялат чуэцаш боахкача наха юкъера социалистически яхь. Яхьа итог хlара дийнахьа ю. Хьалхара моттиг яьккхача комбайнера, шофера карара кара тела цlе вымпел лу. Хlаьта дийнахьа 30 гектара тlара кlа хьеккхача комбайнера 15 сом, 27 гектар — 10 сом, 25 гектар — 5 сом ахчан премеш лу. Дийнахьа 24 гектара тlара касарашка улла кlа аьрдачоа — 15 сом, 20 гектар — 10 сом, 18 гектар — 5 сом лу. Иштта ахчан премеш тел балха нормаш тlехкхоачашъеш къахьегача шоферашта, кхыдола балхаш деча наха.

Белгалдаккха доагlа комбайнераша Юсупов Мовладе, Дамбаев Супьяна, Мадаров Мовсара, Ибаев Мовсара пхийтт-пхийтта сом луш хlанзле диазза ахчан премеш еннилга, хlаьта Абуязидов Мусана — кхозза. Шоллагlеи кхоалагlеи премеш енна дукха комбайнераш ба.

Дика вlаштlехьдаьхад ялат чуэцача къахьегача берригача наьха балха хьалаш а. Иштта, комбайнераштa, шофераштa, ча гулдеш бараштa спецбаракъаш, бlаргасаьнаш деннад. Комбайн, кхыйола агрегат ехача из тоае, хlаьта доагор кхоачаделча из чудотта кийча йолаш са тессача денз боал къовлабаллалца кхай йисте «техничкеи» «заправщики» латт.

Делкъийна бlайха кхача бахь ялат чуэцаш боахкараштa. Цу ханна Шалински райпора «автолавка» а хьакхоач кхай тlа. Хlанзле шозза ялат чуэцараштa концерт луш Шалински культура Цlен художественни самодеятельность хиннай укхаза.

Совхоза кулгалхоша, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша шоаех еча йоакхонга хьежжа къа а хьег наха. Дерригa ялат 10 дийнахьа чуда дош деннад цар, планагa хьежжа 12 дийнахьа чуэца дезача. Хlаьта шоай дош толамда кхоачаш а ду. Ялат чуэцара график тlехкхоачашъю механизатораша.

— Йоачано новкъарло ца йой дерригa ялат ийс дийнахьа чуийца даккха мег механизаторашa, — йоах Межидова.

Йоакхо яьй совхозе кхай тlа цlи ца ялийтара, хlаьта из яьлча сиха йоаяра гlулакхаш вlаштlехьдахара. Хlара комбайна тlа цlи йоаю химически хlама чуйола баллонаш, хий, гlум, белаш я. Автомашиний болх баь газ араухача турбаш тlа, газаца цхьана цlера сийг араэккхаргбоацаш, лаьрхlа приспособленеш тlаехкай. Цу тайпара приспособлени йоаца машин кхай тlа ялийтац совхоза халкъа тlахьожама комитета посташка латтача наха. Хlаьта белгалдаккха доагlа, халкъа тlахьожамхой посташ кхай тlара хьатта бодача наькъа кхаь моттигеи хьатта тараза юхьеи латтилга. Цу гlулакхо кулга цlена боацача наха ялат лочкъаде аьттув балийтац.

Иштта, ялат сихеи цlенеи чудара берригa шоай теркам тlабахийта къахьегаш ба «Джалка» совхоза механизатораш, кхаш леладераш.

М. ХАМАТХАНОВ.

## НИКЪ ДИКА ХИЛБА ХЬА, ХЬАЙ ЛОlАМЕРА МОЗАМБИК!

25 июне ший лоlамеча пачхаьалкхен статус кхоач хьалха португальски колони хинначa Мозамбикага. Къаман кортамукъале бахьан долаш мозамбикски халкъо империализмана духьала итт шера лоаттабаь къовсам толамца чакхбаьнаб.

Африкански материка къулба-малхбоаленгахьа улл Мозамбик Индийски океанаца (Мозамбикски проливаца) оагlув а болаш. Къулбехьареи къулба-малхбузехьареи доазош ЮАР-еи Родезеи расистски пачхаьалкхенашца да цун. къилбаседа - малхбузехьа — Замбеца, къилбаседехьа — Танзанеца. Мозамбика территори 783 эзар квадратни километр я. Баха нах 1970 шера 8 миллион саг вар, царех 98 процент совгlа бараш банта къамех ба: макуа, тсонга, малави, кхыдараш. 150 эзар гаргга саг — европейцаш, дукхагlча даькъе португальцаш, 13 эзар хила мегаш — Азе мехкашкара баха баьхка ба. керттерча даькъе индийцаш Административни центр — Лоренсу-Маркиш.

Португалера фашистски режим дlаяьккхачул тlехьагlа ханна йолча португальски правительстваи къамий-кортамукъален боламийн делегацешта юкъе яьча переговорашка барт вlаштlехьбаьннаб колонешта 1975 шера официально кортамукъале лургйолаш: Мозамбика — 25 июне, Сан-Томеи Принсипии яхача гlайрешта — 12 июле, Анголана — 11 ноябре. Кортамукъале дlакхайкаялцца юкъейолача ханна цу территореш тlа ханна йола правительстваш вlашагlъеххай шинна а оагlонгахьарча викалаша дакъа а лоацаш

Юхейисача юкъагlа Мозамбике ханна йолча правительства премьер-министралла хьожаваьв Жоаким Чиссано. Мозамбик мукъаяккхара фронта — ФРЕЛИМО — кулгалдеча деятелех цаl. Ийс министрах ялх а иштта фронта активисташ ба. ФРЕЛИМО-с дукхача шерашка, моллагlча фухи дынахи дале а, антиимпериалистически, антиколониальни ларда тlа кхотадаьд Мозамбикски халкъ. Цун кулгалца итт шера гаргга герз кара а ийца къовсам лоаттабаьб португальски колонизатораштa духьала къаман кортамукъале яккхари ший лоlамера демократически пачхаьалкхе хьаяри духьа.

ФРЕЛИМО-с политически никъ чакхбаккхара массе тайпара новкъарле е гlерт экстремистски реакционни элементаш. Шоаех «lоажала сармакаш» оалача фашисташха болча кlантилгий группо, ЮАР-ерчеи Родезерчеи расистий пропагандо хьал а хьеш, соахка сентябрь бетта кегар хьоабир Лоренсу-Маркише. Уж хьаллаьцар кlезигагlа болча кlайчар миллионаш болча африканцийй кхелашта доал деча родезийски хьисапе «кортамукъаленна» тlехьалаттача аьттехьарча организацеша. Сентябре хинна кегар хоадамболлаш дlабаккхаро бизза тешам лац Мозамбика бокъонца йолча кортамукъаленна духьала бараш шоай аьттув баьннача минуте къаман низашта духьала гlортарг па хиларах.

Африка къулбехьерча расисташа хlанзле а оарц доах «моастагlий низаша» гобеш латт шоашта яхаш — иштта оал цар расизманеи апартеида политиканеи духьала мел барех. Цар лувцар дувц хьалха хинначa португальски колонегара доккхий пайдаш доахача Малхбузен монополеша а. Расистий санна, иштта малхбузехьарча монополистий а къаьстта сатем боабу тахан Мозамбикеи кхоана Анголаи йоалача кортамукъалено. Шоай лоlамеча африкански пачхаьалкхенех шоаш дlакъоастаяь лоаттаяьча «буферни зона» оалачох йовл расистски пачхаьалкхенаш ЮАР-и Родезии ший лоlамеча Африкаца юхьдухьал вlашагlкхетарах цхьаккха а дика доагlаргдац е расисташка а, е монополисташка а. Цудухьа хlанззе а денз африкански къамий низашца къовсам лоаттабара «кадраш» гулъеш я реакци.

Малхбузехьарча мехкий кепайоазоно беча хоамагlа, Преторей Солсберей, хlаьта иштта Малхбузен Европа пхьадолча мехкашка а добровольцаш вlашагlбетташ латт африкански патриотически низашта духьала тlема низаца операцеш йолаяр духьа. Добровольцийй отрядашка дlачуийбу Алжире хьийза хьалха хинна оасовцаш, Катангаеи Биафраеи тlехьабаьнна лийнна наемникаш, нах боабу кхыбараш. Мозамбикеи къаьстта а Анголеи африканцийй цхьан тайпара этнически группаш вокхарна духьалъяха а хlаьта иштта дынаш вlашкакххоха а йиш хургхиларга догдоахаш я реакци.

ФРЕЛИМО кулгалхоша цкъа санна дуккхаза а дlакхайкадаьд паргlатони кортамукъалени моастагlашта духьала къовсам лоаттабе лаьрхlа шоаш хилар. Масала, фронта председатела Самора Машела хьаккхайкадаьд: «Керда тlом болабе безам бац вай — цу дlаьхача итт шера лийтад вай. Цхьабакъда вай са ходергдац тlемаца яьккха паргlато лораяра, нагахьа санна моастагlал долча низаша Мозамбика кортамукъаленна кхерам тlатоссаш хуле».

Колониальни мехкаштеи халкъаштеи кортамукъале ялараx йола ООН Деклараци эггара хьалха дlакхайкаяь йола Советски Союз массаза а хиннай кортамукъаленна тlехьарча, империализманеи колониализманеи духьаларча, къамаши социальни кортамукъаленна тlехьарча къовсамхой оагlув чlоагlа хьаллоацаш. Советски халкъо даькъала ювц хьалха хинначa португальски колоней халкъий котало lиз котало Африкера колониальни лоал цlендаьи хоаддадаьи дlадаккхар духьа лоаттабеча къовсамера лоархlаме рубеж санна лоархl цо. Цо иштта къоабалду Мозамбик кортамукъа ялар официально хьаккхайкадар а.

Никъ дика хилба хьа, хьай лоlамера кердa пачхаьалкхе!

И. ПЛЫШЕВСКИЙ, (АПН).

## РАБСЕЛЬКОРИЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ СОВЕЩАНИ

Селхан г. Грозне, КПСС обкома политпросвещене Цlагlа хилар болхлойи юрташкарчеи корреспондентий республикански совещани.

Цунна юкъе дакъа лоацаш бар республикански газетий, телевиденеи радиои, книжни издательства, районни дукха тираж йолчеи газетий болхлой, рабселькораш.

«Пятилетка чакхйоалача шере социально-экономически декхараш кхоачашдараи КПСС XXV съезда даха ма-доаггlара накъадахараи болхлойи юрташкарчеи корреспондентий лоархlам лакхбарах» доклад йир КПСС Нохч-Гlалгlай обкома пропаганди агитацеи отдела заведующе П. И. Латышева.

Пренешка къамаьлаш дир Б. Г. Габисова — «Ленинан некъ» яхача газета редактора, А. Т. Савина — «Трансмаш» яхача завода болхлочо, Н. А. Лыкова — «Химик» яхача дукха тираж йолча газета редактора, А. Я. Сорокоумова — «Заветы Ильича» яхача Грозненски районни газета редактора заместитела, У. У. Мислаурова — «Назрановский» совхоза механизировании звено звеньевойс, М. М. Хамхоева — «Сердало» газета редактора заместитела, Г. С. Бородаева — «За нефтяные кадры» яхача дукха тираж йолча газета общественни редактора, Г. Г. Фельевас — Шелковской района «Червленский» яхача колхоза парткома секретара, А. А. Ковалева — телевиденеи радиовещанеи комитета председатела заместитела.

Совещане балха юкъе дакъа лаьцараша республика берригача рабселькорашка даь кхайкарал тlаийцар.

Цул тlехьагlа республика дикагlболча рабселькорашта КПСС Нохч-Гlалгlай обкомеи журналистий Союза правленеи сийлен грамоташ елар.

Рабселькорий республикански совещане балха юкъе дакъа лаьцар КПСС Нохч-Гlалгlай обкома секретара М. О. Бузуртанова, пропаганди агитацеи отдела заведующе заместитела А. Н. Бубнова, кепайоазон, телевиденеи радиои сектора заведующе Р. М. Нашхоева.

## КЪАХЬЕГАМА ВАХТЕ

Коммунистически къахьегама сийлен цlи лелаеча Грозненски вагонни депо коллектив къахьегама вахте эттай КПСС XXV съезда сийна. Еррига цехаша, сменаша, бригадаша шерра яхь йоаржаяьй тlаийца социалистически декхараш толамца кхоачашдара. Хlара сменагlа нормаш дикка тlехкхоачашъю цар. Ер шу доладелча денз промывочно-пропарочни станце болхлоша заданел совгlа кийчъяьй 10 эзар цистерна. Хlаьта чархаш кийчъеча цеха коллективо заданел совгlа кийчъяьй дукха вагоний чархаш. Автоконтрольни пункта мастера А. Топчиева кулгалдеча ремонтникаша тlаийнача социалистически декхарий чотах ремонт яьй 15 соргlача тормозни оборудованеи, технически осмотра пункта машинаькъахоша депо хьачу а ца йоалаеш шин эзар совгlача вагона ремонт яьй наькъашка латташехьа а.

Къахьегама овсарле лакхъяра задани 2,6 процент лакхъяьй вагонникаша, хlаьта беча балхага дlабода мах 5 процент лохбаьб. Из бахьан долаш пачхаьалкхенна планагlа лаьрхlачул совгlа 37 эзар сом пайда баьб. Дукха кхояьй растворителаш, обтирочни материалаш, электроэнерги, металл.

Къаьстта дика болх барца белгалбаьнна ба вагонашка хьежараш З. Башарина, З. Жукова, слесараш В. Соломин, А. Мусхаджиев, Г. Ступников, кхы дуккха бараш а.

* * *

Хьалха тlаийца хиннача социалистически декхарашка цlаьхха хьажа а хьежа керда доккхий декхараш тlаийцад Грозненски локомотивни депо машинисташа, цар гlончаша, слесараша, токараша, инженерно - технически болхлоша, гlулакхерча наха.

Халкъа боахама мухь дlахьа бахьара ийслагlча пятилетка план 1 декабре кхоачашъе, хlаьта пятилетка тlехкхьарча шера задани — 20 декабре. Укх шера 2500-нел чухьнахьа йоацаш беза мухь тlабола поезд дlа-юха югаш, царна планал совгlа цхьа миллиони 50 тони халкъа боахама мухь дlа-юха бахьа декхараш тlаийцад цар.

Уж декхараш толамца кхоачашдеш ба тепловозникаш. Хьалхара ах шу чакхдоалаш мара латтац, хlаьта хlанзлехьа планал совгlа дlа-юха бихьаб 600 эзар тони халкъа боахама мухь, кходаьд 267 тонн дизельни доагор.

Къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалха латташ ба локомотивай машинисташ Бормотов Александр, Магомадов Валид; Соколов Николай, Истамулов Султан, кхыбараш. Царех хlаране беза мухь тlабола 20 поезд дlа-юха югаш, планал совгlа дlа-хьа бихьаб 10 эзар тони мухь, кходаьд 3—4 тони дизельни доагор.

Г. АНОХОВ.

* * *

КПСС XXV съезда сийна къахьегама вахте эттаб Грозненски химически комбината химикаш. Товарни продукци арахецара хьалхарча шин декада задани 101,9 процент кхоачаш а еш, планагlа лаьрхlачул совгlа цар арахийцай 145 эзар сома маьха химически продукци.

Шоаш тlаийца доккхий социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара комбината цехашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Олифер Виктор Михайловичa кулгалдеча изопропилбензол арахецача цеха коллективо.

Товарни продукци арахецара ах шера план 22 июне кхоачашъяьй цо. Ер бутт боалехьа планал совгlа итташ эзараш сомий маьха продукци арахецаргья. Иштта дика къахьегаш я Ныржов Валентин Иванович керте латтача фенол арахецача цеха коллектив а. Цо 24 июне кхоачашъяьй ялх бетта задани. Цу юхедисача деношка шоллагlча ах шера календарагlа арахецаргда бlаьш тоннаш фенол.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

# ДИКАЧОХ КОГ ГIОРТОЛГА А ЕШ...

Ховш ма-дарра, партийни документаш хувца доладалале хьалхагIа кийчон болх баьб. Ала дезаш да, С. М. Кирова цIерагIча колхоза партийни комитето из гIулакх цIенхаштта бехктокхаме хеташи леладаь хилар. КПСС ЦК майски (1972 ш.) Пленума решенеш, партийни документаш хувцара лелам шерра бийцаб коммунистий партийни собранешка, парткома заседанешка, цехови партийни организацей бюрошка.

1974 шера май бетта колхоза коммунисташа шоай юкъарча собране партийни документаш хувцара итогаш бир, из лоархIаме политически кампани чаккйоаккхача хана, хIаьта иштта чакхъяьнначул тIехьагIа а парте хIара члена производствен общественно-политически вахарен хьалхле шийга лелаяра гIулакх мишта кхоачашду хьежар.

Тха партийни организаце дика чакхдаьлар партийни документаш хувцара гIулакх. Цу лоархIамеча организационно-политически мероприятена кийчо яра боккха политически организаторски болх бе бийзар. Партийни документаш хувцара кийчо яран из гIулакх чакхдаккхаран беш хинна беррига болх берригача коммунисташкара доагIар дизза хьадехаши КПСС Устава тIа яхараш кхоачашдеши лелабир. Оаха тхоашта хьалхашка дехкар оттадаьдар — производствен общественно - политически вахарен хьалхле лелаяра гIулакх хIара коммунистага тешшаме кхоачашдайта, шийна тIадехка партийни гIулакхаш дизза чакхдахийта, хадданза марксистско - ленински теори Iомайита.

Белгалдаккха деза, партийни документаш хувцара кийчо еши хувцаши баьча боккхача балхо парте членийн бехктокхам лакхбен хьинар айден йиш хилийта ца Iеш, цеховой парторганизацейи партгруппайи денал, цар кхотавлар, шоай колхоза гIулакхий цар дукхагIа йоакхо елга чIоагIдаь а хилар. ХIара коммуниста кердача низаца ходелар шийн парторганизаце деррагача гIулакхашта хьалхара жоп дала дезаш ше хилар, хIаьта цо дикача оагIорахьара воздействи йир беррига болх тоабара.

Цу хана бригадай, фермай коллективай, парте дукхача членийн гIулакхаш коммунистически хьисапе къахьегарца хьокхам гойташ дар. Цу берригача боккхача балхо йиш хилийтар керда производственни кхоачамаши керда торонаши хьагучайха, тхона хьалхашка латта декхараш творчески наькъаца кхоачашде.

Ховш ма-дарра, партийни коллективо беча пайданеча организаторски политически балха керттера бустам, хьокхам ба паччахьалкхен планашка шийн декхараши производственни коллективо толаме кхоачашдар. Из-м кхеталеш а да. Тхоай организационно-массовий болх оаха мичча бесса вIаштIехьбоахе а, керттердар — цу деррагача хIамаша коллектива практически гIулакхашта еш йола влияни. Цудухьа из кхета а деш лелабу оаха из.

Тха боахам дуккхача шерашка экономически тIехьабусаш хиннаб парткомо колхоза правлене гIулакхашта тIахьожам геттара мела лоаттабарах, шеттIаьйца решенеш кхоачаш ца ярах, цхьаболча кулгалхой доккхий кхоачамбоацараш мегийтарах, ма-дарра аьлча критикеи самокритикеи йоацаш яр. «Iа сога а ма ала, аз хьога а аргдац хIама» яхаш делабора болх, цудухьа шоашта карарчарца а шоайла а харцахьара уйла яр кулгалхой, вIаши оха бар. Цу тайпарча хьалах дикадар хила йиш йолаш дацар. Партийни документаш хувцара кийчо ечеи хувцачеи хана тха партийни организаце вIаштIехьдаьлар парте районья комитетеи кхыча органийи новкъосталца тха балха тIа хинна цIенхашта гIалаташ цIендаь хьагучадахеи дIадахеи.

Партийни документаш хувцара кийчо ечеи хувцачеи хана Iалаьмате боккха болх чакхбаьккхар парткомо кадраш хьахержара, кхеяра, балхаш тIа дIанийсъяра, дикка тоелар керттерча специалистийи юкъерча звеной кулгалхойи состав. Алхха 1974—1975 шерашка кадраща дувзаденна дола долаш парткома 17 заседание дийцар. Шоай гIулакхаш тIара дIабаьхар производственни программеи паччахьалкхен гIанашши цхьанна шера кхоачаш ца хулийташ хинна колхоза председатель Н. Г. Наумов, керттера агроном И. Ф. Трепачко, керттера зоотехник А. Ф. Петров, производственни подразделеней дукхагIбола кулгалхойи специалисташи.

ХIаьта кадрех, уж хьахаржарах дахца аьлча, эггара хьалхе оаха теркалдер дукхагIа дIадехараша ерригача, кхыметтел зIаммига мара йоацача а, балха участкашка бокъонца йола порядок чIоагIъелга хьалхадоахаш хилар да. Тхо, эггара хьалха, дIадаккха гIерт колхоза моллагIча болхлоша шоай декхараш бехктокхаме ца лархIар, цар массане а моллагIча гIулакха тIа паччахьалкхен хьашташ, хьайбашкареи кхьттанцареи йоала продукташ яхаран паччахьалкхенга йоахкаран оттаяь планаш тешшаме кхоачашъергйола гIулакх дайта гIерт. Дукха хIамаш даь а деш а да производственни кхахьегамен дисциплина чIоагIъяра.

Белгалдаккха деза, дIанхача шеращца нийсдича белгалара толамаш даха тха вIаштIехьдаьнна хилар. Алхха цхьан 1974 шера продукцена реализаци ярах хьатIаена ахчан доходаш 1973 шераца нийсйича 600 эзар сом совгIа дукхагIа хилар, хIаьта тха боахама хьалашка из Iалаьмате лоархIаме а да. 1973 шера зенаш хиннача метте, 300 эзар сом совгIа цIена пайда баьб. Цул совгIа колхозо 500 эзар сома паччахьалкхен декхараш дIатеккхад, 100 эзар сом кходаьд.

Тха вIаштIехьдаьннад баьнадараш, ялат дикка дукхагIа даккха а паччахьалкхенга дохка а, къаьстта а общественни хьайбашта доакъараш кийчде. Аьлча кхоачам ба, 1974 — 1975 шера Iай доаханна дая оаха 13 эзар тонн моша доакъар кийчдаь хилар, хIаьта ча дукха а дукхагIа дар тха планагIеи мероприятешкеи лаьрхIа хинначул. Оаха вIаштIехьдаьккхад бизза кхоачам балла гIожа доакъараш кийчделга, витаминни баьца хьоар даккхара план тIехкхоачашъелга. Тха боахама хьалашка геттара лоархIаме да из, нагахьа санна колхоза боахамах доккхагIдола дакъа хьайбай Iоахами реализаци еча продукцех 80 процент хьайбай продукции хилар теркалдича.

Цунца дувзаденна белгалдаккха безам бар са, 1961 шера денз колхозо Iалаьмате дукха ахча дIа а ухийташ кхычахьара доакъараш ца эцаш цхьаккха шу дIадаха ца хилар. ХIаьта дIадахача Iай оаха доакъараш кхычахьара ца эцагал совгIа, районеи республикаи кхыча боахамашка 2,5 эзар тонн совгIа моша доакъар дехкар, цу тайппара тоьал дукха ахча колхозни кассе дIачу а дуллаш.

Иштта белгалдаккха деза, партийни документаш хувцаро партийни организаци чIоагIъйлара, цун болх чулоацам дикагIа болаш, сакъердамегIа, формашкеи методашкеи диллача бе-бе а хьахиннарешка диллача низ болашагIа а хилара, боахам дегIабоалабара деррига дешаш къестаеча цун лоархIам боарам боацаш айбара новкъостал даь а хилар. Лакхбеннаб цеховой парторганизацейи партгруппайи лоархIам, дикагIа вIаштIехьдаьккхад коммунисташ балхаш тIа дIанийсбелга. Коммунистий собраней, парткомеи бюрои заседаней ден повестка тIа дIанхача шерашка санна доацаш, колхоза экономика, производстве коммунисташка хьалхле хилара, Устаьо дIадехараш цар кхоачашдара овлангара дешаш, коммунистийи кулгалхойи отчеташ увттаю. Парткомо вIаштIехьдаьккхад партийни собранеши кийчъяреи, яь решенеш кхоачаш мишта ю хьожаш тIахьожам лоаттабареи практика тоелга, хIаьта цунах партийни организаце денал айдара керттерча дьалех цаI а лоархI.

Партийни документаш хувцара яьча кийчоно уж хувцаран новкъостал даьд идеологически болх дикка тоабара. Из болх вIаштIехьбаккхара оаха эггара хьалхарча аргIанна ларде дувц КПСС обкома Х пленума соцамаш.

Цу тайппара, партийни документаш хувцара кийчо ечеи хувцачеи хана Iоаяьча опыто новкъостал даьд тхона тIаьлттача халача хьала тхо кIалхардахара меттел, карарча юртбоахама шерара гIулакхаш тоадара я.

Бокъонца дог тийша ала мегаргдолаш да, гурахьен бIаьстан юкъен нийсденна хаоттама хьалаш аьттув боацаш хиннадале а, С. М. Кирова цIерагIча колхоза партийни организаци, беррига колхозхой 9-гIа пятилетка чакхйоалача шерара декхараш толаме кхоачашдеи КПСС аргIанарча XXV съезда баха боаггIача тайпара накъабахеи лаьрхIа хилар.

**Ш. ФАРГИЕВ,**
**Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза парткома секретарь.**

ДIАЯХАЧА ЗАМАН ВОЧА ГIУЛАКХАШТА ДУХЪАЛА

# МЕХКАРИЙ УДАБАЬРАШТА — ТАIАЗАР ДАЬД

ХIаьа а тIехьа республикин кхыча районашка санна, Назрановски районе а дIаяхача заман тIехьадисса гIулакхаш леладар бахьан долаш тоьал дукха зуламаш дувл. Царех ондо дакъа кхоач мехкарийн кхалнаьхеи сий а бокъонаш а IотIеаярца дувзаденнарашка.

Иштта, 1973-ча шера март бетта г. Назрана юккъе Назрановски нефтебаза шофера Холухоев Махьмада, Назрановски АТП таксиста С. К. Точиева, «Электроинструмент» завода болхлочо Г. К. Албогачиева низ а баь хьалаьца Точиева лехкача таксеца дIайигай АМООС болхло Дахкильгова М. М. ТIехьагIа гучадаьнначох цу тайппара къонахчун ца доаггIача бесса шийна саг йоалае гIийртар хьалхагIа а наьха кхалнаха тIаккхувдарах ха текха вола Холухоев Махьмад хиннавар.

Белгалдаккха доагIа милице, прокуратура, хIаьта иштта общественносто а йодаьь йоI хьалахара шоашта могар даьлга. Цхьабакъда тайп-тайпарча юрташкарча фусамашка лечкъайора йоI, хIаьта следственни органех хьулабеннабар зуламхой а. Алхха зуламхой къайлагIа га доахараш нийсбаларах. Дахкильгова йола моттиг нийсаяча дийнахьа яра гучаяккха а йоI шийн дашка дIаяла а кIаштIехьдаланзар.

Точиев цу ханна хьалаьцар. Зулам деча дакъа лацарах чувелла воалаш ха яккха суд йир цунна халкъа судо. ХIаьта Холухоевии Албогачиевеи бейлда лелаш тоъал ха яьккхар. Дале а, эггара тIехьагIа уж а хьа а лийна оза маьбоаггIа бехктокхаме эзар.

1974-ча шера февралe г. Назране бахаш болча И. М. Сутыговеи М. А. Цыздоевеи оакхарий хьисапе тIабеттабенна хьа а лаьца машинаца МагIалбике дIайигар трикотажни фабрика болхло Алмазова. Воккхача сага А. Картоева цIагIа чу а йига, Султыговга ше раьза а йолаш маьре енай аьнна милице болхлошка ала яхаш Алмазовайга дехар даьд цар. Цхьабакъда цунах хIама хилацар. Шийгара эздий гIулакх гойтар А. Картоева а. ЙоI низагIа йодаьлга шийна хайча, из ше йолча даьшка дIаелар цо. ХIаьта аьттув ца баьнна «кIантий» — Султыгови Цыздоеви — шоашта законагIа доаггIар токхаш ба.

Из дош судо дувцалехь цунах дар фабрике дIахайтар. Болхлой коллективо шоашкара общественни обвинитель хилара оттайир фабрика болхло Евлоева Лида. Цхьабакъда из суде хьа ца йоагIаш Iийр. Шеко яц гаргалон, тайпан, кхыдолча гIулакхашта тIагIолла зулам къайлакхахьа гIертара масал из хилар. Евлоева суде хьа ца яра бахьан оттадар духьа кхыметтел республикера а дIаяхийтаяр из.

Цхьа шу совгIа хьалха Дошлакъий-Юртарча юкъерча школе физкультура хьехача М. О. Мальсагова Яндарера П. М. Хашагульгова йодайир. ЙоIо хьачуеннача заявленега хьежжа района прокуратура из уголовни гIулакх тахка йолаелар. Цхьабакъда, следственни органех ведда лела зуламхо бехктокхамах кIалхарваккха гIерта нах Хашагульговай наIарашкара дIабовланзар, из шоаш яхача хьатIайоалае гIерташ. Эггара тIехьа шийн сий лорадар духьа дIаяхача заман йирча гIулакхаш леладерашта духьала отта низ дIакхачанзар йиIий. Хадданза прокуратуре заявленеш ухийтар цо Мальсагов уголовни бехктокхаме ца озар дехаш. Цхьабакъда, ховш махиллара, ширача гIулакхех зе даьннараше дехарах а толхаде нийш йолаш дац законаш. Цу тайпарча гIулакхех зе даьнна саг и Хашагульгова а. Цудухьа Мальсаговна из болар хьа а леха 1974-ча шера ноябре законагIа ма-доаггIа таIазар дир.

ХIаьта цу шера июне Пхьилекъонгий-Юртарча цхьаккха общественно-пайдане болх ца беш хиннеи хьалхагIа нах бовхарах суд яь хиннеи А.-С. И Плиев К. И. Оздоева йодае гIийртав. Цхьабакъда, йоI майрра духьалъоттарах шийн бIеха гIулакх чакхдаккха карагIдаьннадац Плиева. Цу дийнахьа цкъа бат дIаккхетарах кхоачам ца хинна из баьре Л. Н. Сапралиева а йодае гIийртав. Укхаза а йоIи цунца хина мехкарийи духьалбовларах, цу дийнахьа геттара чIоагIа пикъ телха хьийзача Плиева, аьттув баьннабац. Следственни органаша дукха ха яла лехьа ведда лелачара хьалацача Плиевна чувелла вала суд яьй.

Укхаза ала доагIа мехкарий шоай лоIамагIа маьре иха болаше а уж низагIа удабаьб яхаш прокуратура органашка кIезига заявленеш ца телилга а. Уж телараш зIамигача сагагаре ицун даьшкареи урдув дукхагIа дакхха гIонта мехкара шийн дайновей ба.

1976-ча шера январе г. Грозне вахача Б. Б. Татриева органашка заявлени елар шийн йиша И. А. Мальсагова йоадаяьй, яхаш. Хиннар техкача гучадаьлар Татриева ше раьза а йолаш зIамигача сагага маьре яхалга. Из иштта йолга шоашта гушше а Мальсагов чуволлар дехаш тайп-тайпарча органашка заявленеш тиийнай ТатриевгIар. ХIаьта следствена гучадаьлар нийIий дас, Б. Э. Татриева, зIамигача сага наьнахара 2000 сом ахча урдона даьккхалга. Цудухьа уголовни бехктокхаме а эза Б. Э. Татриевна а, хIаьта иштта Х. М. Мальсагована а урдув даккхарах-даларах суд йир. Тiаккха урдона денна 2000 сом а паччахьалкхен доалахье дIадахийтар.

КIезига бац районе дукха нестий кхувлараш а. Цу нирдавьнача гIулакха хир халац цхьабола кхалнах шоай бокъонаш IотеIаешше а цунна духьала ца бувлайдаь, дIаяхача заман вочча оамалашта духьала общественносто а ма-боаггIа къовсам ца лоаттабендаь.

Иштта, Яндаре вахача 1928-ча шера ваьча С. А. Евлоева шийн сесаг йоллаше а, шоллагIа сесаг Л. И. Хабриева а йолаль, тоьал ца хьаккхай шин сесагаца вахаш. Дале а, Евлоевас ше, Яндарерча юрта Советен кхалнаьха Советен болхлоша а хIама даьдац цу саго советски законаш телхаделга гучадаккхара. ХIаьта прокуратурана из гучадаьлар кхыдола зулам тохкача хана. Евлоевна а халкъа судо чувелла вала ха техар.

Долакха-Юрта ваьха 1925-ча шера ваь Ю. Х. Джандаров общественно-пайдане болх беш вацар. Цо а шийн цхьа сесаг йоллаше а 1964-ча шера шоллагIа сесаг П. М. Экажева йоалаьй. Укхаза а цу гIулакха оарцагIа яланзар юрта Совет, юртара кхалнаьха Совет, кхыметтел органашка а хоам бензар цар. Дале а, цо а шийна доаггIар техкад.

Лакхе вай доаладаьча масалша хьахьокх ширача замах юкедиса нийрча гIулакхаш цIендаь дIадахара районе общественно-политически балха боарам кхы а айбе безилга, цу гIулакха ерригa общественность юкъеоза езилга.

**Л. ХАЙДАРХАНОВ,**
**Назрановски района прокурор.**

**А. САГОВ,**
**тха соб. корр.**

КПСС XXV СЪЕЗДА НАКЪАДОЛХАШ

# ВСТРЕЧНИ ПЛАН КХОАЧАШЪЕШ Я

КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даьча Кхайкарала, КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) Пленума решенешта жоп а луш, цехашкеи участкашкеи хиннача болхлой собранешка Назрановски «Электроинструмент» яхача завода къахьегамхоша, шоай балха тIарча кхоачамбоацарий бокъонца анализ а яь, чакхъяха мероприятеш оттайир — «Продукци дукхагIа, дикагIа, дIадодар кIезигагIа долаш лургья» яха девиз а йолаш производства эффективность дIахо лакхъяр духьа кхы а шерагIа социалистически ахь йоаржае.

ГIадвуташ да цу предприяте пятилетка диъ шера баьча балхах хьахиннараш. Цу завода коллективо эггара хьалха дIайолайир встречни план тIаэцара инициатива. 1970 шераца нийсйича продукцена реализаци яра объем 151 процент йоккхагIа хиннай, къахьегама овсарле 139,6 процент лакхъеннай, фондаша юха хьалур 142,4 процент дукхагIа хиннад. Шийн проектничул тIех а яьнна, предприяте планал совгIа реализаци яьй 88200 сома маьхха йолча продукцена. Социалистически яхье хьалха массаза а лаьттай, хIанз а латт № 43 йола цех.

Тоъал дукха болх баьб укхаза производства эффективность лакхъяра. Пятилетка 4 шера юкъеенай 30 тайпа технологически оборудовани, балха овсарле лакха йола автоматаш, къаьстта шоай тайпара станокаш, ах автоматаш. Цар шера 208 эзар сома экономически эффект лу, хетаргахьа, лаьрхIача 98 болхло мукъа ваьккхав.

Заводе дикка тоеннай халача балхашта еш йола механизаци. Мухьаш тIа дувттача доассадеча балхашта механизаци ярах шера 8,5 эзар сома экономически эффект еннай. Металлически оатхалашта пластмассаш тIахьерчаю лини болх бе йолаялийтай.

Коллективе чIоаггIа уйла тIайохийт продукце дикал лакхъяра. Алхха нийслагIча пятилетке дIадахача шерашка кхозза отраслеви аттестаци яьй продукцена, хIаьта из бахьан долаш производствера дIаяьккхай шоай технико-экономически характеристикашка диллача дай-мехкеи доазол дехьарчеи образецел эсалагIа йола кхо электроинструмент.

Арахецача инструментах электрокхерам кIезигагIа хилийтар духьа пятилетка йолаеннача юкхье шолха изоляци йола продукци арахеца йолаелар предприяти. Цу гIулакха кхоачам ба цхьан цифра цIи яьккхача. Укх 1975 шера а арахийцача электроинструментех 76 процент шолха изоляци йолаш я.

ХIаьта заводо шолха изоляци а йолаш арахийта оатхалаш ерригаш а лаьрхIача, уж 780 совгIа я. Арахийцача ерригача продукце цхьа миллиони ах миллиони совгIча сома экономически эффект еннай.

Хоадамбеча шера встречни план толаме кхоачаш а яь, коллективо къоастамбеча шера встречни план тIаийцай — пятилетка дукха хIама ца вшашашцхьа бутти ах бутти хана хьалха чаккхьдаккха а планал совгIа 400 эзар сома маьхха продукци яла а, шоай предприятера мощносташ 143 процентага кхаччалца караерзаен планал совгIа 300 эзар сома маьхха йолча продукцена реализаци ен.

Керда технологи производствана юкъейоалаяра, къахьегама механизаци яра, из Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхара, технически боарам айбара наькъаца къахьегама овсарле соахкарчул 10,3 процент лакхъе а технически кхы тIа а кийчъяра план 1975 шера 7 ноябрь хьатIаотташ кхоачашъе а.

Встречни плана тIа теркал ца еш йитаяц социально-культурни мероприятеш а: 30 моттиг йола профилактори болх бе йолаялийта, Армхи хьалъеш латта 50 моттиг йола салоIа зона хьалъяь яккха, болхлошеи цар дезалашеи салоIилга вIаштIехьдаккха, 76 квартирни чуIеча цIеношка нах чуховшабе, цхьаькхаш хьалде доладе. Цу ерригача участкашка хIанз сихлаь балхаш деш латт.

Завода коллектива хIанз шийн опытагара дог тийшад, бокъонца йола социалистически яхь бокха низ хиларах. 1,5 эзар болхлоех латтача завода коллективера хIара сага къьыгган белгаларен декхараш долаш хилийтара, хIаранена ше а кхычар а даьчох хьахиннараш бIаргагора мишта фу де деза? Болх дикагIа баран шийн дикад кхычоа бIаргайойтаран хIаране дог ура мишта оттадергда? Уж дешаш дуккхаза а дийцад цехий, участкай партийни юкъарчеи собранешка, болхлой болх беш боаккхача моттигашка.

Дукхача шерашка айнначул «Динамо» яха московски завод, шоайла яхье яьнна дикагIйола вай республикера «Электроприбор» яхеи Къилбаседа ХIирашкахьара «ОЗАТЭ» яха орджоникидзевскии заводаш санна йолча мехка хьалха латтача коллективай опыт Iомаьчул тIехьагIа заводе кийч а яь юкъейихьар пятилетке хIаране производственни планах йола социалистически яхь вIашагIйоллара белгалара система.

ХIара балха моттигера кхоачамаш, торонаш массе оагIорахьара яйзачул тIехьагIа, болхлочун шийн опыти говзали теркал а еш, участка, цеха, бIаргчача завода план кхоачаши тIехкхоачаши яра хIаране ши-шийн производственни планаш оттайир болхлочунгара йолаяь ерригача завода встречни планага кхаччалца. Беттаита декъ карара шу. Цхьан бетта а, шу доладеннача юххье денз а, бIарччача пятилеткана а оаттаяьча цу тайпарча плана цхьа экземпляр болхлочунга, шоллагIъяр экономистага я, кхоалагIъяр цехе хьалтох. Яхьа экран оалаш йолча цхьаькха таблица тIа дIаязъяьй пятилетка хьайолаелча денз, шера, бетта цехе лелаяьча яхьа итогаш. Цехерча хIара болхлочунга цу гIулакхо йиш хулийт ше баьча балхох хьахиннар а яхьера шийн моттиг а бIаргаго. Яхьах хьахиннараш хIара бетта-бетта вIашкатох бригадай, участкай, цехий комиссеша, шеррача активо дакъа а лоцаш. Цхьабаьашта карара кара тела дIе вымпелаш тел, вокхарна карара кара тела завода ЦIе байракх, кхоалагIчарна — 30 сомагара 350 сомага кхаччалца ахчан премеш. ХIаьта шоай пятилеткаш кхоачашъяьрашта сурта кIал гIолла язъяь характеристика тIа а йолаш къаьстта плакат кийчу. Яхьах хьахиннараш денна дувц завода радио чу гIолла. Нагахьа цех яц укхаза «боевой листовкаши», «молнеши», пенгазеташи доацаш.

Нагахьа санна хьалхагIа, хIара болхлочун балхах хьахиннараш цунна шийнеи мастерашта мара ховш хинναдецe а, хIанз хIаране болх мишта бу хов ерригача завода. Нагахьа санна хьалхагIа хьалха латтар малав мастеро шийн безам бар хоржаш а цул тIехьагIа коллектив раьза йоацаш моттигаш нийслуш а хиннаяле, хIана из де доагIача тайпара деш да. Балха итогаш еча хана хIара болхлочоа лов шийн балхах а къахьегама яхьах а хьахиннар фуд хар. Цудухьа хIанз цун дикагIа догдоагIа оборудовани лорае, материалаш кхое, шийн станоки технологии кIоаргагIа Iомае, балха ха эехьа ца йоле, къахьегама оасарле лакхъергйола наькъаш лаха. Уж деррига хIамаш бахьан долаш хоадамбеча шерара встречни план дерригача технико - экономически хьокхамашта кхоачашъяьй бIарччача заводо, юкъатIйоахаш 8 на еш, хIара денна тIагIертта къахьегарца.

КПСС ЦК-ас партега, советски халкъага даьча Кхайкаралца дувзаденна заводе ерш хьадоладелча денз хIара балха моттигера кхы тIа а кхоачамаш лех, пятилетка чакхйовлача шерара хIаране производственни планаш вIаштIехьйоах. Пхе шера план, 7 ноябрь хьатIаотташ кхоачашъяра тIаерзаьяй коллектива уйла. Шоай пятилеткаш кхоачашъяь 60 совгIа саг ва тахан заводе, 350 саго къовсам лоаттабу шо-шоай пятилеткаш хьалхара ах шу чакхдоалаш кхоачашъяр духьа.

Предприяте дукха ба пятилетка кхоачашъеча хьалха латтараш. Пятилетка къахьегама биографена юкъе дошоча алапаща дIаязъяьй лекальщика Котиев Ахьмада, литейщика Гизатулин Мубаракша, слесара Баркинхоева Махкий цIераш.

КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даьча Кхайкарала завода коллективо луш дола жоп да хIара цехе, болх беча хIара моттиге тIагIертта творчески хьега къа, хьинаре бу болх. Встречни плани социалистически декхараши кхоачашлара мел эш низ лу хIара денна шерлуши чIоагIлуши латтача социалистически яхьо.

**С. АЛИХАНОВ.**

ДЕПУТАТЕХ ДОЛА ДУВЦАРАШ

# НАЬХА ТЕШАМ БЕННАР

Наьсарерча Пхьилекъонгий-Юртарча Барахоев Жабраила йоI Зати укх пятилетке хьалха латтачарна юкъе йолаш хьайоагIа. Цхьабарашта атта карагIдбал аьнна хетт из. Бакъда саг толамга вуга никъ бе-бе хул, хIана аьлча, цхьаза кIезигдукха кулг-говзал йолаш хул, хIаьта вож дуккхьашха болх бе волалуш. Из кийчо хилча аттагIа да говзал карабзае, хало эшае. ХIаьта Затена ше фабрике йоагIача хана эггара хьалха школе додача бера санна хетар. Кхыметтел заявлени мишта язъе еза а хацар цун, юкъера дешар дийша яле а. Дешаш мара ца хиннеча цун вахара, къахьегама гIулакхаш кIезига довзар.

...Ше болх бергболча цехе дIачуяхар Зати. Ерригa а оборудованех хьалйиза хинна цех яьсса яр, нах бацар. Затена уназара хетар цига лаьтта станокаш, машинаш. Цу машинашта юкъе гIолла го боахаш а лийнна Пхьилекъонгий-Юрта цIаяхар Зати. Даьга-наьнага дIадийшар шийна дайна сурт, дIахайтар ше цо йоккхий еш йоацилга.

— Айя хаций хьона, хIанз мара болх бе йолалуш мичай из фабрика, — аьлар цIагIарчар. ДIаяхай а алалехьа деррига вIаштIехьдаьнна хилийта гIертилга нийса дац. Хьо моза а ухаш вIашагIкхеташ боагIа цига нах, коллектив.

Цу хана цаI автобус, машина яцар цу предприяте. Юрташка бахараш наькъа йолхача машинаш тIа, вордаш тIа а хувшаш ухар балха. Назранечу бахачарна аттагIа дар. Уж ерригаш а юххьанцара халонаш яр. Из фабрика Iойиллача дена цига болх беш хьайоагIача Зате йизза Iайшар уж халонаш. Даьреш деча машинашта чилла дIатIахьоарчабеш я из. ЧIоалхане болх ба цун бар ювелира бар санна. Чилла хьоаса тувла ца балийтара кийчъе еза цун машинаш.

Зате кулг бIубенна лел, шаьрьенай цун говзал. Пхьилекъонгий-Юртара хьа а яйя хIара сменах шийн норма дукха тIехкхоачаш а йийя цIайода из. Пятилетка хIара шу лакхача хьокхамашца чакхдоаккхаш хьайоагIа Зати. ХIана из болх беш я 1976 шера чотагIа. Дукха ха я цо пхе шера задани кхоачашъяь.

Хозача гIулакхаша, дикача оамало наьха тешам болийт. Цудухьа дукха ха йоацаш Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советe депутаташа харжа кандидаташ оттабеш эггара хьалха цун цIи яьккхар трикотажницаша. ХIаьта 15 июне халкъа кандидаташта тIехьа кхадж тоссача хана шийна тIадилла декхар цо кхоачашдергхиларах шек ца боалаш из хьаллоацаргйолаш а ба фабрика болхлой санна, районе баха нах а.

Эггара хьалха шийн балха моттиг тешаме лелаеш оамал я Зате. Лостам болаш, цIена, сийрда хул цун къахьегама моттиг.

ХIаьта автомато мо ше де дезар даь а Iац. Шийн кулгашца хьадер цIена, тешаме ду цо, продукце дикал лакхъяра даим терко ю. Кхыметтел кхыча мехкашкара хьабена чилла а мишта ца хьежача дIаэцац Зате.

Коммунистически къахьегама ударника а Зати. АттагIа хьакхаяц цо из. Цул совгIа фабрика Сийлен книжка юкъейихьай цун цIи. Дукха ха йоацаш Москве Коталон Байракха кIал сурт даккха бокъо яьккхар къонача йоIа.

Шийна улув къахьегаш боахкача новкъостий гIулакхаш теркаллеш я Зати. Даим цар балхага бIарг локкхаш, эша гIоде сарцагIйоалаш хьайоагIа из. Дика хет цунна шийн новкъосташа дика болх беш хилча. ХIаьта уж хIара денна дукхагIа а хул.

Царех цаI Дзаурова Лейла я. Йоккха говзал Iомаяьй цо. Балха опытага, хьинарга диллеча цул тIехбоалаш трикотажницаш дукха хургбац хьашт дале республика трикотажни предприятешка а. Даьреш деча ткъаь ялх машина тIа болх бе кхоаю из. Мехкарашта хоза хет Зати шоаш болча хьатIаеча. ХIана аьлча, цхьа хьехар ца деш, цхьа гIалат ца лохаш я из дIа мишта даккха деза хьа ца оалаш а дIайодац из.

Партийни, профсоюзни организацеша тесса дитац мехкарашта карагIдувла гIулакхаш, цар зIамига а йоккха а йола къахьегама котало. Хьалхле лелаерий балха опыт кхычарна дIайовзийтилга Iалашде гIерт уж. Къаьстта теркал ю цар Зате балха говзал. Каст-каста цун къахьегам зувш хул фабрика партбюро секретарь Гагиев Бахьаудин, профсоюзни комитета председатель Даурбекова Дина, кхыбола кулгалхой, специалисташ.

Ше дIатIалистача чиллах дудаьрий мишта хул ца хьежача сатец Зати смена йисте йоалаш. Контролерашка хоатт цо из мишта хиннад. Зате даьри дукхагIа долча даькъе Хамхоева Фердовса кулгах чакхдоал.

— Цаккха брак нийслац Зате дIатIалустача чиллах даьча даьреца, — аьлар къонача контролер-браковщицас Фердоаса.

Смена чакхъяьлча вIашагIкхет мехкарий. Са айдале хул уж шоай нормаш кхоачаш а яь чубелхаш.

Дукха ха йоацаш сов дукха йоачаш хилар бахьан долаш кхашкара хиво хьакхиьхьача лаьттах дIабийкъаьб фабрика боккха Iам. ХIанз низ бола насосаш а оттаяь хье а еш турбаш чу гIолла дIаухийт колл. Iам цIенлуш боагIа. Хий доалаш йисай аьнна дукха хIама кIаллдисадац фабрика.

Капалачура хьачудиллар царна хий. Iам цIенбаь баллалца йолча юкъа.

4 июне кхоачашъяьй фабрика коллектива ах шера залави. Дика толам ба из. Хьалхьа тIехьъюсаш хиннача цар коллективо йоккха котало лерхI цох, цун юкъе шийн дакъа хиларах доккхал деш я керда хержа депутат Барахоева Зати а.

**М. ЗАНГИЕВ.**

**СУРТА ТIА:** Барахоева Зати.
**И. ПЛИЕВА** сурт.

**ТАДЖИКСКИ ССР.** Лакхача лоамашка балхаш деш ба Таджикски гидрометслужба управлене Душанбински гидрометобсерваторе Гидрографически парте болхлой. Лоамашка хиш Iодолалуча керте цIа, лоа меллад хьожаш ба уж. Цу тайпара даннеш эш хий ухача системашка, гидростанцешка лерттIа болх байтара.

ТIавала хала йолча лакхача лоамашкарча моттигашка вертолеташца ух экспедицеш.

**СУРТА ТIА:** Камароу яхача хин гонахьарча моттигашка хьожаш я экспедици.

Р. НЕТЕЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

# ЮРТА НОВКЪОСТАЛА

ХIара шера республика кхашка балхаш дераштa гIо деш хьабоагIа Нохч-ГIалгIай автоуправлене № 1436 йолча автоколонна автомобилисташ. Укх шерара хьувкъам чуэцара Ростовски области Кунчевски районе «ЗИЛ-130» яхача марках йола 16 автомашин ядай укхазара. Ялат чуэцаши хьайбашта Iан доакъар кийчдеши хургба цу машинаш тIера шофераш.

Колоннаца вахав машинаш еха моттиг фуле эшаш йола инструменташи запасной оатхалаши йолаш вола говза слесарь Гаренко Евгений. Колоннана кулгалдеш ва Асаинков Хозо.

— Оаха цхьаккха буртиг ца бойташ ялат чуэцара низ ца кхобеш къахьегаргда, — аьлар водитела Эдельханов Шамсудина, наькъа арабоалача шийн новкъостий цIерагIа.

**Т. АЛЕКСЕЕВ.**

# МЕХКДАЬТТА ПРОМЫШЛЕННОСТЬ: ЦУН ТАХАНЕИ КХОАНЕИ

Советски Iаьдал латтача шерашка вай мехкарча моттигашка Iалашмате боккха лоархIам болаш дика дIаниисъяй мехкдаьтта промышленность. Нагахьа санна хьалха дерригa доаккхаш хиннача мехкдаьттах 97 процент Кънлбаседа Кавказен Азербайджанен доаккхаш хиннадале, хIанз мехкдаьтта доаккх мехка ерригача керттерча экономически районашка.

Мехкдаьтта доалла керда йоккхий моттигаш хьаелларо вай мехкага йиш хилийтай мехкдаьтта дукхха а дукхагIа даха. Нагахьа санна 1946 шера 21,7 миллион тонн мара мехкдаьтта даьккха деце, 1958 шера 100 миллион тонн, хIаьта 1968 шера 300 миллион тонн даьккхар из. 1975 шера СССР мехкдаьтта промышленносто шера доаккха мехкдаьтта 500 миллион тонн гаргга хургда.

Белгалдаккха доагIа, нагахьа санна 1955 шера мехкдаьтта даккхара СССР США-л пхеэза, 1965 шера — 1,5-зза тIехьайнса хиннаяле, хIаьта 1970 шера вайцига доаккхаш хинна мехкдаьтта США доаккхачунца нийсдича 74 процентага дIакхаьча дале, 1974 шера мехкдаьтта даккхара вай США-л тIех а даьнна дуненаIа хьалхара моттиг лаьцай.

Газя мехкдаьттен доахача районашта юкъе къаьстта моттиг дIалоац Малхбузехьарча СибарегIено. 1974 шера мехка хьалхарча моттиге яьлар из мехкдаьтта даккхара, хIаьта 1975 шера цига доаккхаргда 146 миллион тонн мехкдаьтта.

Мехкарча мехкдаьтта доахача кердача районашта юкъе белгалъяккха йоагIа Казахстанера Мангышлак, Белорусси, Оренбургски область, Удмуртин Коми. Шерра-шера дукхагIа доах мехкдаьтта Пермски областе а. Цу дагаръяча районашца цхьана хIара шера 30 миллион тонн мехкдаьтта дукхагIа телга Iалашдер духхьал Малхбузехьара СибарегIе я.

Мехкдаьтта дукхагIа дахарах дувцача хана хетадала йиш яц алхха мехкдаьтта доалла керда районаш болх бе йолаялийтара чотах из доахаьнна. Цу даькъе тоъал боккхача лоархIаме хиннай технически прогресс. ХIанз вай я 50 тоннагара 200 а кхы дукхагIча а тоннага кхаччалца мухь айбеш, вIашагIйолларан спуско-подъемни операцешта механизаци ярай геттара атта йола бурув детта установкаш. Ассортимент дикка шер а яьй технически-даннеш тоа а яьй бурувна чуувттадеча остай, бурув чудоаллачеч гонахьа увттаечен турбай, бурув деттача тайп-тайпарча инструментий.

Эггара хьалха вай мехка дьаяьй бурув детта забойни гидравлически двигателаш. Дерригa тохача бурох 75 процент дар турбинни хьисапе тох. Эггара хьалха турбобураш хьалха деиз хIанзалца наьха санна доккхий хувцамаш даьд забойни двигателий конструкцешта. Укх тIеххьарча хана промышленни производстве дIачуленнад Iалашмате пайдане шпиндельни турбобураш, цу даькъе цIарацIура хьисапе опораш ярай а, зулув давлени йола турбобураш, цу даькъе гидроторможени а йолаш дола турбобураш, хIаьта иштта геттара керда забойни двигателаш — винтовой яраш.

Тха даькъа технически политика эггара хьалха газн мехкдаьттен промыслашка гулдерен кийчдарен технологически системана унификаци яра, массе метте ерригача мехкдаьтта доахача производствана комплексни автоматизаци яра дарда тIа латт. Технологически процессашта автоматизаци еча хана хулаш йолча, массанена а йовзача совленен совгIа, оаха цунца къоастаю цхьаькха лоархIаме — тхона къаьстта а мехкдаьтта доалла керда моттигаш караезаеча хана тоъаш боаца квалифицированни специалисташ кIезигагIа эшаргбола проблема а.

Технологически процессашта автоматизаци ярпа цхьана долх тхо промыслови тIирсаш хьалдаре индустриализаци яра наькъагIа. Поккхийча заводашка кийч а еш, духхьал вIашагIйоккаргйолча моттиге дIакхухь блочно-комплектни транспортабельни технологически установкаш. Цу гIулакхо тоъал кIезигагIа эшийт гIишлонхой, гIишлошъяра базаш, чуIе кIенош, наьха санна кIезигбу керда промыслаш хьалъярга бода мах а уж болх бе йолайилийтара ханаш а.

Мехкдаьтта дахара хийцца арахеца йолаяьй вайцига блочни автоматизированни оборудовани: цхьана мехкдаьтта дуста установкаш, газ дIа-юха екъа батареяш, насосни станцеш, сепарационни установкаш, мехкдаьтта, хий кийчду а резервуарашка ца дохийташ товарни мехкдаьтта дIахеца а установкаш. Технологически процессашта лаьрхIача установкайд совгIа блокий хьисапе хьаеши Iалашмате дукха кийчъеcин я промысловн электроподстанцеш, котельнеш, вIашагIъеххеч вIашагIйоахеи промышленни зданеш, материалашта складаш, кхыйола объекташ.

Карара шу чакхдоалаш комплексни автоматизаци ергья дерригa доаккхача мехкдаьттах 72 процент тергдолча 137 промыслана, хIаьта блочно-комплектни автоматизированни установкаш юкъе а йоалаеш мехкдаьтта доахаргдола моттигаш кийчъяра индустриальни методаш шерра юкъеккхахьаро йиш хилийтай мехкдаьтта доахаргдола керда моттигаш караерзаеш йов ха кIезигье. Цо Iалашду карарча пятилетке кхы тIа а 50 миллион тонн мехкдаьтта доаккхилга, капитальни вложенеш кхоелгеи эксплуатационни расходаш кIезигъелгеи, керттерча производствера персонал кIезигъелга. Технологически процессашта комплексни автоматизаци ярца цхьана деш да дерригача дагIашка — предприятегара министерствага кхаччалца — еха управлене автоматизированни система хьаяра балхаш — электронно-вычислительни машинаш юкъе а йоалаеш.

Вай мехка мехкдаьтта сихха дукхагIа дахара новкъостал даьд иштта хий чудахийтара наькъаца тIоанашка давлени а лоаттаеш мехкдаьтта доаллача моттигех пайда эцара прогрессивни методаш шерра юкъейоалаяро а. Мехкдаьтта тIоаний геологически лоаттама башхалонашка а цар бустамашка а хьежжа йоккха эффективность хьахьеккхай контурал арахьа хий чухецар, мехкдаьтта доалла моттиг харжарн гучадаьннача хий чухецари санна йолча тIоанашкара мехкдаьтта дахара методашен системашен. ХIанз мехка доаккхача мехкдаьттах 80 процент совгIа дар хий чухецара методаш юкъе а ихуьаш мехкдаьтта доаллача моттигашкара доах. Цу гIулакхо йиш хулийт вайга юххера а тIоанаша луш дола мехкдаьтта дикка алсамдаккха — юкъера лаьрхIача 46 процентага кхаччалца.

Мехкдаьтта дукхагIа дахара керда методаш толаме юкъекхухьаш хилар хьахьокхаш дола масал да полимераща дикъдаь хий Куйбышевски областерча Орлянски яхача мехкдаьтта моттиге чухецар. поверхностно-активни веществах хица баь маркхал Башкирерча Арлански мехкдаьтта моттиге чубахийтар. Сахалинерча Оха яхача мехкдаьтта доаллача моттиге Iы чухецар. Даьча тохкамашен опытно-промышленни балхашен йиш хулийт керда методаш юкъеяхьарах мехкдаьтта мел дукхагIа дарга ха.

Мехкдаьтта промышленность дегIайовлаера къаьстта боккха лоархIам болаш ба кхача доахар хьалдохача моттигашкара мехкдаьтта чакхдоахача заводашкеи экспортен дIаахийтар. Мехкдаьтта магистральни проводаш хIанз 45 эзар километр совгIа йIаьха я. Укх тIеххьарча шерашка хьалъяьй Александровское — Анжеро-Судженск, Нижневартовск — Усть-Балык — Курган — Уфа — Альметьевск санна йола Малхбузехьарча СибарегIара малхбоалени малхбузени оагIорахьа мехкдаьтта дIаувза йоккхий мехкдаьтта проводий системаш; Рязанагахьеи Москвагахьеи говнаш а долхаш йола Альметьевск — Горький — Ярославль — Кириши. «Дружба» яхача трансевропейски мехкдаьтта провода шоллагIа га, дукхха кхыяраш.

Урало-Поволжски районе шерра моттиг чуловцаш мехкдаьтта дахи доладаро а Малхбузен СибарегIен Мангышлак яхача ах-гIайрен тIеч сихха из дукхагIа даха доладаро а йоккха диаметр йола — 1020—1220 миллиметр шера мехкдаьтта проводаш яханза ца йоалача кхоачадир гIулакх. Цунца дувзаденна хIанз ехкаш йола мехкдаьтта проводаш белгалйоал мехкдаьтта геттара дукха дIаувзарца, хIауттаю оборудовани боккха низ болаш хиларца, автоматизаци яра боарем лакха хиларца.

ДIахо а дергда магистральни мехкдаьтта проводаш ехкара балхаш. Мехкдаьтта проводашта еш йола управлени бокъонца автоматизированни хургья, хIаьта блочно-комплектни установкаш мехкдаьтте дIаувзача массазарча стационарни насосни станцей метте дIаоттаргья.

ДIахо йодача хана мехкдаьтта дукхагIа дахара база хургья эггара хьалхарча аргIенна Малхбузен СибарегIен кънлбаседен къулбехьен, Малхбоален СибарегIе, Каспийски форда юххера лохале, Коми АССР, Архангельски область, дукхха кхыйола районаш. СССР европейски даькъа кънлбаседе (Коми АССР) Вобейски тIоанашкара мехкдаьтта гучадаккхаро, Малхбузен СибарегIен къулбехьене палеозойски тIоанашкара промышленни мехкдаьтта гучадаккхаро, Малхбоален СибарегIен кембрийски тIоанашка промышленни мехкдаьтта чуосаро, Каспийски форда юхерча лохален малхбоалехьарча даькъа палеозойски комплексе мехкдаьтта доалла керда моттигаш гучаяххаро, хIаьта иштта Азербайджана, Туркмене, Дагестана юхе Каспийски форда чура мехкдаьтта доалла а гачи мехкдаьттен цхьана доалла а керда моттигаш хьаелларо бакъду мехка лаьттан ченаша мехкдаьтта дIахо дукхагIа тергда аьнна хийттар, йиш хулийт мехкдаьтта промышленность дIахо дегIайоалаяра бIубенна планировани е.

Цу районашца ювз 1980 шерал тIехьагIа дакъа дегIадоаьдара торонаш. ХIаьта укх гаргарча хана лаьрхIачох мехка мехкдаьтта дукхагIа доахаргда Малхбузен СибарегIара мехкдаьтта доалла моттигаш дIахо дегIайоалаяра чотах. Цунца цхьана боккхача лоархIаме хургда къаьнарча районашка мехкдаьтта запасаш кхы тIа а хьагучаяхар, мехкдаьтта телача моттигех пайда эцара технологи эргайоахаш тоаяра чотах мехкдаьтта дахара боарамаш цига хьаллоаттадар е из кIезигдалара темпаш лаьгIъяр.

Укх гаргарча хана кхоачашъе лаьрхIад мехкдаьтта тIоанашта воздействи яра керда методаш юкъейоалаяра шерра программа. Цо йиш хулийтаргья хьалкагIа деиз мехкдаьтта промыслови боахами опытни кадраши йолча мехкдаьтта доахача кийчача районий лаьттан ченашкара мехкдаьтта дахара боарам дикка лакхбе.

Мехкдаьтта дукхагIа дахара керда методаш юкъейоалаяро юкъера даккхац тIоанашка хий чуахийтара хьисапаш дегIакхувлара балхаш дIахо делга, мехкдаьтта дахара лакхача темпашца цхьана тIоанашка хий чуахийтаро торо лу мехкдаьтта доахача хана тIоачашкара цунца хьалъухача Iалашмате дукхача хих пайда эца.

ХьатIахула пятилетка чакхйоалаш ерригача мехкдаьтта промыслашка яь яла езаш я комплексни автоматизаци. Цунца цхьана тха даькъо массе метте бокъонца дIайолаергья йоккха блочно-комплексни автоматизированни установкаш юкъе а йоалаеш мехкдаьтта доаха моттигаш кийчъяра метод. Технологически процессаш техникаца кхы тIа а кийчъяран эргайоахаш тоаяран беча балха тIаерзаьяй 40 гаргга Iилма-тохкама институти конструкторски организаци.

**Валентин ШАШИН,**
**СССР мехкдаьтта промышленноста министр.**
**(АПН).**

КАЗАХСКИ ССР. Социалистически Къахьегама Турпала СССР Лаккхехьарча Совета депутата, Карагандински области Осакаровски района «Новый путь» яхача совхозерча механизатора Иван Иванович Иванова цIи шерра йовзаш я республике. ТIема шерашка Ленинград лораеш хинна И. Иванов ши ког боацаш висав. Фронтовик всхавац. Протезаш а ехка лелаш механизатора говзал Iомаяьй цо, хIаьта массехк шу даьннача гIолла республике дикагIболча механизаторех цаI хинна дIа а эттав. Даьхено боккха мах баьб цо кьийгача къан, Турпала Дошо Седкъа а бенна.

И. И. Иванова чIоагIа бехктокхаме а хеташ леладу шийн депутатски дехкараш, производства дешаш кIоаргга тешкалду. ХIаьта совхоза отделене коллективо юртбоахама продукци яккхарен пачхахьалкхенна йохкарен пхе шера план хацал хьалха кхоачашъярах И. И. Иванова эIамига дакъа даллац.

СУРТА ТIА: механизатор волча хьоашалгIа баьхкаб Карагандера пионераш.

Н. СЮРИНЕИ,
Н. ШВЦОВЕЙ сурт.
**ТАСС фотохроника.**

# ВАХАРА УЙЛА А ЕШ

Тайп-тайпарча наькъашца кховч саг бокъонца дола ший гIулакх а хиле дIаотташ йолча бIаьннешта юкъерча цхьан профессега. Цхьабарий уйлашка хул из пикъ, хIаьта цкъаза тайп-тайпарча специальносташка гIолла шоаех фу доалл хьожаш а хул. ХIаьта а, бокъонца ше ма-варра хьагучавалац саг, бокъонца дола ший гIулакха, ший берригa кхетами низи тIабахийта ший йиш хургйолча гIулакхa, юххера а, ше дIатIакхаьчача мара. ТIаккха сий деш оал цунах маIанах дизза дола дош — мастер!

Мукъача дийнахьа е сайрийнарча салоIача сахьаташка «Пригородный» совхоза центральни усадьбе бIаргаяйча, из трактористка я аьнна хетаргдац шоана. Коркача, юккъерча дегIара, хоза гIов-сибат долаш, байя ловзаш ког болаш, новкъосташта юкъе массаза а тIах аьннен елаеннеи йола Шарова Людмила хьехархо а, медсестра а, воспитатель а тарлургья. Цхьабакъда цкъарча юкъига из тракторист я аьнна хетадала хала да. Цу тайпарча профессех бола нах массаза а низ болаш, чIоагIа — цар лехкаш йолча низ болча техникага хьежжа ба аьнна хет вайна массаза а.

Вешта, Людмила хила а хиннай воспитатель. Укх тайпара нийсденна хиннад из. Цхьа шишегIа эттад-кх цун из: бера хана деиз, ший подругаш цец а йоахаш, Людас, хьу хьокхачун йоIо, бераша массаза а лелаеча теникашта меттел, ловзаеча хIамашта юкъе безам дукхагIа буаш хиннараш заводской машинаш, экскаватораш, трактораш хиннай. ХIаьта царех моллагIа еха а цаI ехача, бIарчча деноц даьхад цо, долла хIама дип а далийта, тайп-тайпара оатхалаш хьайоахаш — дIаеххаш йоаллаш, ловзорг йохара бахьан малагIа да хьажа а из тоае а гIерташ.

— Хьо-м бокъонца кIаьнк морг ма йий, — каст-каста оалар цунга нанас, — теникех ловза хьайна, уж аттагIа я хьона, хьа подружкашта а хургья хьоца сакъердаме.

Цхьабакъда Люда ший аьнар тIара йоалаш яцар. ХIаьта школе деша ягIача хана техника Iомаярца бола безам дIа ца баларал совгIа, кхы тIа а чIоагIбеннаб. ЧIоагIа уйла тIайохийташ Iомадора цо физика, цу предметах кIаьнкел дукха дикагIа а кхеташ. ХIаьта къахьегама урокашка цIагIара дезар Iомадеча йиIигий группе а ца йодаш, классни кулгалхочунгара дийхар цо кIаьнкашца цхьана слесара гIулакх Iомаде шийна пурам лулга. Педагогаша, бакъдар вьлча, хьинар долча йиIига ловр дир, цу тайпара моттиг хьалхагIа шоашта нийсъеннаеце а. Школа йистеяьккха йоалача хана шай уйла бокъонца чIоагIйир Людас: «Техника лехкаргья аз».

Бера ха Пермски области дIаяхай Людмилай. Школа йистеяьккхачул тIехьагIа даьгеи наьцанеи дехар даьд цо хьухьокхарий бригаде трактористка хилара шийна новкъостал дудалар аьнна. Цхьабакъда дагадоацар дар укханна денна жоп: «Трактор низ болаш машин я, хIаьта из лехка могаргдац дегIаца низ болча, чIоагIача наха мара. Лоацца аьлча, кхалсага гIулакх дац из. Цу тIа а хье мел заьлза а я ма хой хьоца». Цу тайпара къамаьл дар цунга из дIа мел яхача метте деш хиннар.

Къона болча хана дукхача нахага иха хила тарлу, саго, шийна дагалаттар кхоачашдар духьа къовсам лоаттабе кIаьд а лийя цхьан юкъа из дуташ, цу тIара юхавоалаш хинна хаташ. ТIаккха цунна юха тIаваха веза вахаре къоастамболаш лаьрхIа ший цхьа хIама а долаш, духхьаларча наькъа цхьан юкъа юстара а ваьнна, керда низаш вIашагIа а теха, моллагIча халонашта хьалхашка кхы юха сацаргвоацаш, дIахьалхашкахьа вахар духьа.

Людмилай вахаре иштта ха нийсъелар массехк бетта, НохчГIалгIайчене яха а ена, из, тракторни бригаде а ца йодаш, Грозненски района «Пригородный» совхозе детсаде балха яхача хана. МалагIа кхалсаг я бераш ца дезар? Шийцарча берашта хьехам балара дукха низи хьинари дIателар Людмилас. Цхьабакъда цкъаза тата делла наькъа йоагIаш трактор бIаргайча, воспитатель, юха а сеце, цхьан юкъа лоацаелча санна дIаоттар, низ болча двигатело доккха са доахаш салоIам а хиле, хIаьта шоай воспитатель дукха езаш дола бераш а, шоаш цун дагардар кхетадеш санна, цхьан юкъа сатий дIаоттар.

Трактора ко бе долларца бола безам тIа-тIа дукхагIа совбувлар Людмилай дег чу. ХIаьта духхьал из низ бар боахаме хьайниллача механизатораш Iомабеча курсашка деша яха совхозе эггара хьалхарчарца заявлени цунга ялийтар а. Юххера а дIайолаелар занятеш. Дешаш йоаккха ха сиха йодар. Людас тIайнйрзза Iомайора трактор йовзийташ долча учебника хIара керда раздел а трактораш лехкара правилаш а. ХIаьта занятеш йоацаш мукъв ха нийсъелча, тракторни бригаде йодар из.

Цига техар цо Ахматханова Нурайца — маIача наха нийсса меттел, царех дикагIа а бригаде болх беш хиннача кхалсагаца-трактористкаца хьоашал а. Дукха ха ялалехьа вIашагIкъасташ боаца доттагIий а хинна дIаэттар Людмилеи Нуран. Кино болхаш а цхьана хулар, каст-каста вIаши хьоашалгIа а ухар, цхьабакъда эггара дукхагIа сакъердалора пар бригаде вIашагIкхийтача. Цига Нурас новкъостал дора Людмилайна — курсашка Iомая теоретически знанеш практике чIоагIъе. Ший трактор лелаеш санна лаьрххIан кхеташи дора цо из а. Цу тIа а нагахьа ца хулча тайпара хIама Iомадара тIера йиIиг а яр Людмила. Юххера а, курсаш чакх а яьха, дIаболхарашта хьехам луш ше волча хана парткома секретара Борисов Анатолий Фроловича аьлар:

— Хоза а хеташ белгалдаккха безам ба са, трактора лоаттама теорех, технически гIулакх дара практиках, трактор лелаехарах эггара дикагIйола знанеш шоана юкъе выпускной комиссе Шарова Людмилай лаьрхIа хилар. Аз даькъала ювц хьо Людмила, балха тIара хьалхара моттиг Iа дIахецаргйоацилгах дог тийша ва со, никъ дика хилба хьа!

Людмила дIахьожаяь «Пригородный» совхоза хьалхара отделени къаьстта соми баьцадаараши кхеде кийчлуш я. Къаьстта боккха низ бола трактораш эшаш моттиг яц укхаза — баьцадаараш кхедеча, дукхагIа эшараш йоккха йоаца, миччахьа гIолла дIа-са ерзалуши сиха лелаши йола трактораш я. Цу тайпарчарех цаI керда, тов мо цIе Т-25 — яр Людмилайна кхаьчар а. ЭIамигача, йоккха йоацаш кузов а йолаш йолча цо цхьан хIаманца Людмилайна дагайохийтар эIаммига йолча хана ший чIоагIа безам тIабаха хинна ловзоргаш. Юххьанца цунна дагаяьхкараш низ бола машинаш хиннаяле а, дукха ха ялалехьа цунна хьашт долаши ца хилча яргIйоацаши хилар цо «Тотошка» аьнна боча цIи тилла 25 говра низ бола трактор, уйла дукхагIа цунна тIаахийта аьлар Людмила.

Iуйрийна геттара хьалха хьайоагIар балха, массе метте цунга хьеже чакхйоалар. доагорн машиндаьттен чудеттадий хьожар, цул тIехьагIа мара болаьбалийтацар мотор. ХIаьта саррахьа, балха ди чакхдаьнначул тIехьагIа, совнагIа ах сахьат даьккхе а. ха йоаккхар цIа ца йодаш—мотор булар, ше дIайодаш айххийте паIараш тIачIоагIйора, кабина тIа гIолла кулг хьокхар: «Кхоаннала!»

Шу дIаларннад Людмилас трактор лелаю. Цу юкъа дукха хIамаш Iомадаьд: сомий гаьпашта молхаш тохар, помидорашта тоха молха бака чу мел йотта еза, хIаьта иштта паргашта тохача молхай боарам мел хила беза а. Ший массабола хьастамилг а тIехьа йовз цунна техника Шера цо хьинар ца кходеш, тIагIертта къахьегаох вIаштIехьдаьннад цун из. хIара IуйрийIа балха хьаеча керда лоархIаме хIамаш гуча а эвлаш. Иштта феврале ший подругаца Нурайца яха Калиновски СПТУ-2 говзал лакхъеча бетта ехкача курсашка дешаро а новкъостал даьд. Училище дийша яьнчачул тIехьагIа шерра профиль йолча тракториста-машиниста удостоверени делар Людмилана, хIаьта Нурайна — II-класса. Иштта доттагIалца, совхоза боахаме цхьана къа а хьегаш дегIаухаш ба техникапарча боккхача безамо шоайла вIашказза къона трактористкаш.

**А. ШАМСУТДИНОВ.**

# ЛЕТЧИКА ДОГ ХIАНЗ А СИГАЛЕНЦА ДА

Сийлахь-боккхача Даьй-мехка тIема хьалхарча беттaшка дар из. Немецки бIуш, Киевагахьа дIагIертар. Йоагаш латтача Украина городаштеи юрташтеи тIагIолла хьувзар самолеташ. Цхьайолча хана кхыча мехка Iа даккха ухача, наькъагIа тувладеннача оалхазарий Iула тарадестар уж. Массехк сахьат даьннадар фецара тIом болабенна. Лелхача бомбашеи самолеташа деча таташеи эгадора латта. Ткъамаш тIа цIе селкъаш доахкача истребителa летчика пулемет хьекхар «Юнкерса», тIаккха из чуяйтача цу сахьате «Мессершмиттаца» дов де волавелар.

Иштта дIаболабир Украина сигале шийн тIема никъ истребителий эскадриле командира капитана Василий Иванович Шишкина.

...1941-гIча бирсача шера август бетта Къулбехьеи Малхбузеи фронта ВВС командующи волча «КП» тIавийхар Василий Иванович.

— Сихха деиза даргдоацаш тIема гIулакх да, новкъост капитан, — аьлар инарала. — Хьахьажал, — карта уллачахьа пIелг тIахьекхар цо, — укхаза Окунчиново яха юрт улл, хIаьта укхаза хий доагIаш моттиг я. Разведчикаша хоам баьча тайпара, сихбенна цу тIа гIолла сехьабовлаш латт немцийн цар тIема гIирси. Из тIий чудахийта приказ лу аз хьона.

— Кхийтарий хьо?.. ФуннагIа даь а!..

Задани кхоачашъяра эггара майрагIа, денал долашагIа волл пхи летчик хьакъоаставир эскадриле командира. Хьалхашка оттадаьча дехарех уж массавар а дIакхетавир.

Аэродрома тIа гIолла го а баьккха тIема курс лаьцар самолеташа. Зенитчкаша деча довнах чакх а баьнна шоаш лийрхIача дIакхаьчар уж.

Массанел хьалха моастагIа лехьавоалаш хиннача тIаь тIа бомба кхессар командира, цунна тIеххьа летчикаша Поляненке, Бубнова, Евладенкос, Щлемова, Попова. Лаккхера Iочухьежача гуш бар бомбаша човхабаь дIа-хьа уда а бовш латта а фашисташ. Йоагаш яр машинаш а моастагIчун кхыйола техника а. Командоване задани кхоачашйир — дохадир тIий.

Хала тIема деноц дIаухаш латтар. ХIара дийнахь тIема гIулакха массехказзa шоай самолеташ гIеттайора летчикаша. Цкъа, аргIанара задани кхоачашъе аьнна эскадрила араьъннача хана, Коростень-Киев яхача шоссе тIа йолхаш латтача моастагIчун автомашинай колонна бIаргаяйра Шишкина. Белгалбаьча наькъа тIара а баьнна колоннана атака йир летчикаша. ЦаI шоллагIчоа тIеххьа водаш атака еш чуйийттар цар гаргашта скъалу бомбаш. Цигара кхы дIахо яханзар колонна. Ала хинна йоагаш яр автомашинаши тIема техникеп.

Командираца цхьана цу тIем тIа белгалбаьлар летчикаш Фадеев, Бондарев, Бубнов, Шлемов, Евладенко, Черноцов. Из тIом барах хьалхара тIема Цlеча Байракха орден елар капитана.

Василий Ивановича карагIдийначa башха дикача тIема гIулакхех лаьца «Красная Армия» яхача 1941 шера 13 августе арадаьннача фронтовой газета тIа корреспондента Михаил Розенфельда язду: «Цхьаккха хIамах ца кхераш, денал долаш саг ва командир Шишкин. ТIом беча хана цо шийна тIехьабоах новкъостий, хIаьта из моастагIчунна дов йица тIаводача хана царех цхьаккха бокъо йолаш вац тIехьависа, е вехьа хьсвза. ТIом беча хана эггара кхерамегIа йолча моттигашка хул из ше, цунца цхьана цо цIенхашттa бIарг локх новкъостий тIехьа ба биснйтара а. Дукха ха йоацаш командир хьалха а волаш истребителаша атака йир фашистски мотоциклашта. ДIахо йигар ший самолет Шишкина. Цхьабакъда цига кхы хIама кора а ца даь юхавера из, мотоциклисташ берригаш а хIалакхиннабий хьажа аьнна. Цхьа фашистски пехота колонна бIарга а яйна ший новкъосташца царна дов де чухьийдар Шишкин. Топаш Iочуетташ уж боабеше а командира хайнадац ший самолета маслопроводни системах моастагIчун пхо чакхбаьннилга. Пехота хIалакъяьчул тIехьагIа ший истребителаш «пIайнга» из велча, мотор бера а беха моастагIчоа кара долча лаьтта Iоха везача эттар из. Хина йисте Iохоайир цо самолет. КIезиг-дукха ехаяр машин, цхьабакъда Шишкина хIама даьлацар. Цунах бала пайда бий... Гаьна доаначa гуваашта тIехьашкара байдда тIабоагIаш латтар из бIаргавийна фашисташ.

Хина йисте Iолохьелар истребителаш. Шоай командира гонахьа го баха йолаелар уж, хIаьта из ший ехача машинана йисте латтар, цхьан бе тепча а йоаллаш. Фашисташ гаьна бацар Шишкина юххе летчика Куприяначча ший самолет Iохоаеча хана. Цхьа моттиг мара боацача машина тIа немцийн бIарахьежашше а командираца урагIвахар майра летчик...

...1942 шера сентябрь. Фегеи лаьттеи тIагIертта тIемаш латт. Фронта линн Волгана гаргакхаьчай. Кхерам тIаэттаб Сталинграда. Сентябра цхьан дийнахьа майрен халеи операци чакхъяккха декхар хьалхашка оттадир летчикашта. Хьалха из тайпа декхар тIадиллацар штурмовой е бомбардировочни авиацена мара, хIаьта хIанз уж декхараш кхоачашде дезаш яр истребителаш.

Полка командир майор Шишкин Василий керте латта самолетий группа моастагIчун кIоаргача тыле яха езаш яр, цун аэродром бомбаш чуйийтта йохаяра. Сталинграда юхе немцашa дIалецача моттиге керда фашистски самолеташ яххаяр.

Хьалхарча толамаша дог ураоттадаьча фашисташта дага а дацар советски летчикаша из санна майра гIулакх шоашта тIалоацаргда аьнна.

ТIема ди малх кхетале доладелар авиаторий. Шоай истребителаш сиха кийч а яь дукха ха ялале моастагIа чIоагIвеннача моттиге дIакхаьчар уж. Аэродрома шоаза тIабаха йоккхача калибрах йола пулеметаши реактивни снарядаши йийтта лаьттан тIара хьал ца Iоттийташ моастагIчун самолеташ, тIема кхоачам чубола склад, доагор чудола цистернаш, взлетно-посадочни полоса хIалакйир цар. ХIаьта керттерча даькъе аьлча, фашистий шоай низах бола тешам боабир.

Майор Шишкин хьалха а волаш зе ца хулаш цIакхаьчар задани кхоачашъеш хинна бархI самолет.

Штурмовой тIом бе дика ховш хиларал совгIа фецара ас а хиннав Василий Иванович. МоастагIчун самолеташ йохаеш чуухийташ цхьан дийнахь во баьча тIемах СССР Лаккхехьарча Совета Президиума УказагIа Советски Союза Турпал яха сийлен цIи елар цунна.

Подполковник Шишкин командир хиннача истребительно-авиационни полка летчикашта цIаккха биц ца луш дагалатт Поныри яхача машиннаькъа станцена юхе хинна фецара тIом. Самолетий группо шоай командир хьалха а волаш бомбаш чуйийттар цига. МоастагIчун тIема кхоачам тIахинна ши эшелон хIалакъхилар. Юха цIабоагIача хана новкъа моастагIчун самолеташца вIашагIкуьйттаб советски летчикаш. ДIаболабеннаб фецара тIом. Цу тIем тIа моастагIчун 13 бомбардировщики 9 истребители чуйохийт вай летчикаша.

Хано бесаза даьккхача фронтовой газета оагIошка хьожаш воалаш, са теркам тIаов Саратовски областа «Революце сигнал» яхача юртбоахама артела къахьегамхой письмо тIарча цхьан моттиго. Хьамсара новкъостий, бIухой, командираш, политболхлой! — язду колхозхоша.

— Оаха самолет ийцай шоана. Оаха дех шугара из самолет эггара майрагIа волча, моастагIчоа меттахьа тохаш, къахетам ца беш еттача летчикалар. Валар хургда фашистски гIаьрахошта!».

Самолет хьанга хургья аьнна дукха уйла е езанзар командоване. Из вай мехкахочунга Шишкинга кхаьчар. Цу самолета тIа 1943 шу чакхдаллалца тIом бир цо, 12 фашистски самолет чу а яйтар. Цул тIехьагIа колхозхоша дехарах Саратовски музейга дIаелла из самолет.

Цул тIехьагIа Василий Ивановича тIом бу Украине, Белоруссе, Польше, моастагIчун бIена чу — Берлине.

Сийлахь-боккхача Даьймехка тIема шерашка 526 тIема задани кхоачашъе араваьннав Василий Иванович. Ше 17 самолети групповой тIемашка 30 самолети чуйтай цо. Лейтенантагара полковникага, мугIаререча летчикагара авиационни полка командирага кхаччалца даххаеннав из. Иштта ба Шишкина тIема никъ. Даьхено дика мах баьб денал долча летчика карагIдийнача тIема гIулакхий. Советски Союза Турпал яхача дошо седкъал совгIа шиъ Ленина орден, йиъ Къахьегама Шеча Байракха орден, III степена Суворова орден, Шеча Седкъа орден, иштта тIема медаль еннай цунна.

...Дукха ха я тIема шераш чакхдаьнна. Отставке вайав полковник Василий Иванович Шишкин. Цхьабакъда хIанз а тIехь сигаленцара безам дIасаьннабац летчика. Цо хьинаре лакъа лоаш советски кагирхошта тIема-патриотически кхетам луш. ХIанз Киеве вах из. Мах боацаш ДОСААФ-а аэроклубе хьехаш ва из. Ерригa ший знанеш, йоккха балха опыт допризывникаш кийчбара дIалу тIема ветерана.

**П. ЛОКМАНОВ.**

# ХЬАЖКIАШ ЛЕЛАЕР ТУТАЕВ

Небарах ялнза йолча Курчалой юрта Iуйрийнара сатем боабеш колхоза кхашка дIайода МТЗ-50 марках йола трактор. Из лехкаш вагIа Шаьла района Ленина цIерагIча колхоза толашагIа вола тракторист коммунист Тутаев Хьусн.

...21 шу хьалха дар из. Цу хана вуонйтта шу даьнна Хьусе ер ма йий аьнна херча професси йолаш вацар. Цун даьвеший къоигаш механизаторш бар. Цар мерабир цуна лаьттанцара болх. Дукха ха ялае механизаторий курсаш чакх а яьха У-2 маркаx йола трактор хьайийцер цо. Юххьанца хала дар. Цхьабакъда, ше хьалаьца гIулакх дизза чаккхедаккха баьмал йола эIамигa саг механизатора къайленашта духтIаваьлар. Юха ца воалаш бокъонца караерзейир професси. Новкъостел тIехьа па вусаш деттIа кхоачашйора цо шийна тIадиллар. ХIаьта эггара керттера дар — балха опыт ханаца хьаIовра, лаьттанцара безам совбоалар.

1960 шера Ленина цIерагIча колхозе керда культура яр хьажкIаш. Цуд совгIа механизированни хьисапе из культура кхеяра вIалла опыт яцар. ХьажкIаш кхеяр юххьанца коммуниста Тутаева тIадиллар боахаме. «Де дезе кхоачашдергда» — из уйла йолаш дIадоладир цо хьажкIаш кхеяра.

Эггара хьалха шийца болх бергбола новкъостий лехар. Уж бар Магомадов Селим (хIанз гIораваьнна хьажкIаш лелаер). Денильханов Ширвани. Шоайла вIаши дага а баьнна юххьанца 100 гектара тIа дIайийра цар хьажкIаш.

1961 шера из культура кхеяра опыт йоацача механизатораштa хьалхашка дукха халонаш эттар. Цхьабакъда, хьинар долча кагийча наха юха ца бовлаш къахьийгар. Ди а бийса а ца къовсаш цар баьча балхах беркат даьлар: хIара гектара тIара 53 центнер хьажкIаш чуера механизированни звенос. ШоллагIча шера кхы а дукхагIа дIайийра хьажкIаш: 110 гектар. Цу шера а дика толам баьккхар—хIара гектара тIара 54 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуера.

Нах балха тIаберзабе, къахьегам дика вIаштIехьбаккха ховш хилар теркал а деш колхоза правлене тракторни бригада кулгалде хьожаву Тутаев.

Массехк шера лакхара хьокхамаш доахаш къахьегаш хьавоагIа Тутаев Астраханскn совпартшколе деша вахийтар. 1972 шера из школа чакх а яьккхе ший юрта юха воагIа Хьусн. Курчалой юрта Совете балха хьожавир из. ВорхI бетта из болх бир цо. Цхьабакъда, кхы Iеваланзар из конторе: лаьттанцарча безамо кхай тIа вуг.

1973 шу доладуш кхаш лелаерий бригада бригадиралла балха ваха ялат кхедара тIаерзаю цо ший уйла. Ший коллектива дIадовзийтар цо хьалхашка латта дехкараш, уж кхоачашдара наькъаш хьалха даьхар. Минеральни удобренеех, техниках деттIа пайда а эцаш, къахьегама овсарле лакхъеш дика толам баьккхар цун бригада. 410 гектарах хIаране тIара 29 центнер гурахьа дийна ялат чуера, план 21 центнер йолаш. Дика хилар цун коллективо лелаяь шекара свекла: план 180 центнер йолаш хIара гектара тIара 307 центнер чуера, хIаьта хьажкIаш планал 30 центнер дукхагIа.

Пятилетка къоастамбеча шера Тутаева бригада коллективо даьха толамаш районе толашагIа хилар Гуйрийна ялат дIадийначa 350 гектарах хIаране тIара 25,6 центнер чуера. 1973 шера кхеьчул дукхагIа кхейир шекара свекла. ПланагIа цхьан гектара тIара 200 центнер яккха езача 335 центнер яьккхар. Къаьстта дика хьийкъар хьажкIаш. Из культура дIайийна хиннача 150 гектарах хIаране тIара 54 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуера Тутаева кулгалдеча коллективо.

1974 шу чакхдоалаш ха яр. Хь. Тутаев язъяь заявлени яхьаш колхоза парткома секретарь волча веначa хана.

— Ер заявлени язъяьяр аз.

— Колхозера дIаваха-м валаш хьо? — бегаш бир секретара.

— Из-м цIаккха хургдоацар дар, хьажкIаш кхее лаьрхIад аз.

Дукха къамаьл хилар цар шинне из заявлени ювцаш. Юххера а хоадам беш йист хилар Тутаев.

— Сайна хьатIадилла лехкар диза кхоачашдеш хьавенав со тахханалца, цхьабакъда, хьажкIаш дагар ялацкх. Сай кулгаш цу хьажкIашта кхелачa санна хет сона.

150 гектар йола кха дIакъоастадир Хьусена. Дикача агротехнически хана аьха Iодиллар цо а цун новкъосташа Денильханов Бадрудина, Мурбиев Рамзана шоашта хьакъоастадаь латта.

БIаьстан деноц хьатIаэттача дикача агротехнически хана маккхаш даьхар лаьттанцара тIоадал соцаеш. Цул тIехьагIа кхозза культиваци яьй. Иштта дика кийчдаьча лаьтта доацача хана дIадийнад дика фу. Массехк ди даьлча оасарца къовсам лоаттабеш маккхаш даха доладир. ХьатIаьннначул тIехьагIа хьажкIашта подкормка йир.

Культураца доагIаш доле Iунар деш дукха къахьийгад механизатораша. Дика хьахиннa латт хьажкIаш. Цхьаккха шеко яц хIара гектара тIара 50 центнер яккха шоаш денна дош звено членаша кхоачашдергхилара.

Тутаева кхайна нийкъ мара юкъе боацаш уд Къахьегама Шеча Байракха орден лелаеча Магомадова Селима хьажкIий кха. Шоайла социалистически яхье ваьцнав шиъ звеньевой.

— Сай хьехархочул Тутаевл хотвала дага ва со, — йоах Магомадова.

— Мала толаргва хьожаргда вай, — жоп лу Тутаева.

**Б. АХМАДОВ.**

## ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

### КЪАМАЬЛАШ ДЕШ ЛАТТАЧА ЮКЪА

Кризисо ира голаш еттача пачхьалкхашка гIолла къовсаенна хекха йода «Юнисор» яха металлургически гигант кхоза шина къамал хьалха яьнна: пайдаш алсамдахара, продукци дукхагIа арахецара, производстве нах боабара. КарагIдаьнна уж кхоккхе а хIама дIашин дуьзаденна а цаI шолдагIчох тайпа а да: фирма тоьрадарга баха мах — болхлой унахцIеной вахара.

Францерча производстве хIара 50 минут массаза йоал болхло ла. ХIаьта бахха дIахьачей цIаьхачей наькъагIа бовраш а тIехьа лаьрхIача хIара денна бовраш — 15 саг. Укхаза «наькъа воагIаш валар» оалаш дар производстве човнаш хулаш бовращца дIадоархIаш да, лаохIа а доагIаш: тохкам бича ччачабыначох, къахьегам сихбархя дега хула IотгIъамаш чIоагIа хиларахи наькъашкара сигналаши гаргакхаьча йоагIа транспорти теркалъюлац. Дукха ха йоацаш Европейски парламенте ше къамаьл деш, депутата — коммуниста Гюстав Ансарта укх тайпара масал доаладир: «20 шу хьалхагIа а тIехьа цхьа тоцн болат хьадеш 29 балха сахьат довра ХIанз «Юнисор — Дюнкерк» яхача предприятена дий сахьат мара эшац. къахьегама ритмаш кхы лакхагIа хила йиш йоацаш я. къахьегама кхерамзлен нормаш геттара телхаю».

Профсоюзаша цкъа санна дуккхаза а протесташи французски болхлоша забастовкаши ешшехьа а металлургически промышленностера хьал, дукхагIдолча кхыча доакъошка а мо мара хувцалуш дац. АргIанара катастрофа хиннай Эзенерча «Юнисор» яхача заводе: пийшк эккхар бахьан долаш кхо саг вийнав, цхьайтта сага хала човнаш яьй. Эзе хиннача эккхама дув-кхера а хинна дIаэттар протеста керда тагIа. Горнякоша, гIишлонхоша, транспортникаша, кхыча доакъой болхлоша хьал а лорцаш, металлурги йоккхий забастовкаш хилар еррига Франце.

Еррига юкъарча къахьегама конфедераце (ВКТ) къаман комиссе саггота гулъяьча заседане белгалдаьхар, къахьегама кхерамзле IалашъяреИ хьабе болх ца хилар дIадаккхарей гIулакха керттера дIадехараш. Документа тIа бегалдоаккх, хьабе болх боацаш дукха нах болча хьалашка (алха цхьан шера 82 процент дукхагIа хиннаб Франце хьабе болх боаца нах) предпринимателаша къаьстта халача хьалешка къахьеганза баргбоацача болхлой кхоачабеш хилар. ВКТ-о дIадехараш хьаллаьцад дукхагIйолча профцентрашей отраслеви профсоюзашей.

Общественносто низ барах промышленносте къахьегам лорабарей унахцIена хилийтарей хьал дукха ха йоацаш лаьрхIа дувцанза ялаизар Франце министрий совет. Из проблема мел ира я хьахоьхар къахьегама министра М. Дюрафура йоалаьча ланнеша а (профсоюзашта хетачох, геттара эшаьчей къаенначей — 1973 шерарча): тIехьагIа болх бувргбоацача а боалаш производстве 1.140.000 чов хиннай, саг леш 2.646 моттиг нийсъеннай. Цу цхьан хане социальни Iалашон службохоам бу, цу шера балха волаш 4.600 саг венна хилараx...

«Кхы хьем боацаш де деза дер, — тIаххьех «Юманитес».— Елисейски дворене къамаьлаш деш латтача юкъа хIара 50 минут массаза йоал саг ла балха тIа».

**М. ПАВЛОВ.**
**(АПН).**

## ЧИЛИЙЦАШТА ГУШ ЙОЛА «КЕРДА ПОРЯДОК»

Нах боабар, Iазапе лоаттабар, низаш дар... Граждански бокъонаш IотоIаяьй... КIарцхал дола вьшкасаьрг техаб мехка къулбехьарча Икикера къилбаседерча Пунта - Аренасе кхаччалца... Из я цIийна Iовдаенна, бала тIабесса, фашистски свастика Iаьржача Iено дIакъайла таханара Чили. Цхьабакъда дуккхачарна набахте а хинна дIаэттача, хIаьта дукхагIчарна — казармаш тара болча мехка а вахар да. Юстарара бIарахьежача цIаьхха эзлургдац, сатем боабеш йоассаенпача урамашта, радиодиктора леча багенка тIехьадоагIар...

Гватемальски писатели публицисти волча, хIанз Калифорнийски университете хьехаш волча Виктор Перера «Нью-Йорк таймс мэгэзин» яхача журнала тIа кепатеха арадаьккхад дукха ха йоацаш Чиле вахача хана шийна хетаденнар. Фашисташха болча палачаша наьха цIий Iоухийташ зуламаш дань моттигаш лийхаяц цо цигара — уж цо ца лехача а дуккха йолаш я: тешашей Iазап лайнарашей даь лодкъамаш,* тIема хунто даь зуламаш тохкаш хиннача дуней халкъашта юкъерча кхаь комиссе гулъяь материалаш шерра йовзаш я. Цунна ха лайнар кхыдар да. Мехкарча наха фу хет. Халкъа цхьоагIон правительства яьча демократически эргалонашта тIехьа ца хиннарашта а, хIаьта иштта Латински Америка исторе чухь эггара дуккхагIа цIий Iодохийташ яьча переворота гIадбаха хиннарашта а фу хет.

Переворот яьчул тIехьагIа ше «къами къаман сийлен юхаоттадаь правительство я» аьнна хьа а кхайкадаь, хунто «осадни положени оттаьй тIема хьалашка. «Хунта генеральни секретарь полковник Юинг ше яха чу тIара воалаш вац: «Котало яьккхай вай, цхьабакъда тIом хIанз а чакхбаьннабац». Дуккхача декреташца, ма - дарра аьлча совцадаьд моллагIча граждански политически паргIатоний гIулакхаш. Чиле къахьегамхой Единни профцентр йийххай, цун дукхагIбола кулгалхой боабаьб е лийцаб. йийхкай коммунистически социалистически партеш, еррига вожаш» «хаьда ха йоацаш каникулагIа» яхийтай, дукхагIйола кепайоазон органаш дIакъайлай. «Пренса» яхача христианско-демократически парте официальни органо ше дIакъовлар ше хьакхайкздаьд. «Политически лостам болаш дола газет арадаха гIулакх дац, нагахьа санна моллагIа политика йийхка хилча» — хьакхайкадаьд редакце.

Малхбузен общественна мненена ше респектабельни хетилга лоьра хунтана. Цхьабакъда бакъдараше къувса хала да. Пиночета хьийха сенатора Эдвард Кеннеде сенатски подкомиссе викалаш бахийтаб Чиле. ХIаьта цул тIехьагIа подкомиссе даннеш тIа а дегIа дизза бехке даьд хаддаза хунто леладу зуламаш, бахьан доацаш нах лувцари низаш дари. Пиночета Кеннеди бехке ваьв «Империалистически уйла йолаш хиларахи Чиле чурча гIулакхашта юкъе гIертарахи» 30—40-ча шерашкарча европейски фашизма пропагандистски арсеналера хьаийца метод керда яц.

«Шерхозама аргументий» из способ лелаю чурча пропаганде а. Перера дувц цхьан телепередачах. Цунца экономически хьала чам байна анализ яьчул тIехьагIа, кхачан продукташ тIа-тIа кIезиглуш, хIамай маьхаш IотIадетталуш, хьабе болх боаца нах Iовш латташ хилар бакъ а да, переача еш волча эксарa дагадоийтар, телезрителаш шоай цIа, болх, телевизор хиларах ираз долаш хила безилга. «Нагахьа санна цо раьза деце, — кхерам тIатувсар цо, — каст-каста дагадоха баш, хьашт долча минуте долла хIама шоай хувцадала тарлуш хилар».

Цу тайпара, обывателъ дIахорча дикага доалаха ца дезаш хиларах теша а ваь, Iаьдалашта хIаьта а магаззар хIанз долаш дараш дика хиларах из тешаве. Дас-Рехасе-Сантьяго малхбузехьарча йистошка эггара къаьнагIчарех йолча цхьан моттиге — миска вахар долаш ба столице бахача 600 эзар къеча нахах дукхагIбоаш. Кхоъ е диъ шу хьалхагIа хьалдаь цIалгаш чIоагIеча кирпичах даь а штукатурка яь а да. Дукха ха йоаццаш хьалъэтта аххай цIалгаш геттара миска хет. Цигга цу тайпарча кирпичкий цIалга чу яхача цхьан кхалсагаца къамаьл тоссадедар Перера. Ираз долаш йий хьо хIанз, аьнна даьча хаттара денна жоп догдоахийла ца хиларах бола кхерам дег чу боацаш ца хинна къамаьл доладир. Долча тайпара дIадувца доагIаш да из. «Мара аргда хьога тханцига долла хIама дика да аьнна. Эггара сатийнача районех цаI я из, доалахой дика ба тха. Кхыча кварталашка бахача наьха санна сагатдац тха укх тIеххьарча хана военни наха. ДIадахача кIирагIа гобаь хиннаб цар 10 эзар саг вахача Бандерана (къечар квартал — Ред). 60 саг лаьцав... ХIанз укх сахьата сатийна я тхо долча, хIаьта а тхо раьза дац. Кхетдой Iа. хьалхагIа, долла хIама дика хиннадеце а, массане а дега аттагIа яр. ХIанз — яц. Долла хIама хоза да тхо долча яхаш дувца волалургва хьона мар, хIана аьлча кхераш ва из Ах шу дIадаьннал из болх боацаш вела. Бераштa шура эца йиш йолаш дац тхо. Нагахьа санна царех цаI бийсанна цамогаш а хинна, лор воалаве тхо дахача, доадергда тхо цар. Из хилар са цхьан подруганей цун воIаи».

КIезига бар американцийца къамаьл де лоархIабеш хиннараш. Юкъерча классах барий цIеношка Перера телефон техача провода вохх йистехьа трубка Iоккхоссар. Хунта официальни нах, университеташкара преподавателаш, ца еххаш йиса дукха йоацача, цхьабакъда хаьда ха йоацаш каникулашка» яхийтача политически партей лидераш контактех лоралуш бар — шийна бала сендухьа бергба. «деррига а хувдадала ма тарлой шун!» ХIаьта а наг-нагахьа юкъагIа боалар сатем. Инженерни факультетерча студента Хуана. Альендена духьала хинначо, эсархой Iаьдала керте оттар хьаллаьцад, цхьабакъда: «...хунто кхераме гIа бьаккхаб конституционни Iаьдала доазонел тIехъэккхаш. Хунто тоIгю моллагIа критика, кхыметтел хьалхагIа ший хиннача цхьоагIонхой оагIонгахьара еш из яле а. ший мелал къайла яхьа гIерташ». Критика тоIаяр — из да, масала, фега хиннача катастрофе Оскар Бонвилъи валар, хIана аьлча хунта хьалха хийна цхьоагIонхо а бола мохк чубоалаш латта из я «кердача порядко доал деш» воацаш, цун оборона министр хиннача цо уйла яь хургйолаш экономически шув юхе бийхьогI аьнна.

**С. СЕРОВ.**
**(АПН).**

МОСКВА. Кутузовски проспектера «Бородински тIом» яха музей — панорама. Юккъердар — М. И. Кутузовн дегIа памятник.

В Егорова сурт.
ТАСС фотохроника.

## ТХО ДОЛЧА ДЕША ДУВЛА

Кагирхой, укх деношка оаш уйлаш ю оашош дIахо бе безача вахара наькъа, 10 класс йистеяьккхача малагIа специальность Iомаергья, 8 класс йистеяьккхача дIахо 10 класс яккхалца дешаргда е специальность Iомаергья йоах шун дего. Шорана дика хов хIанз Iилмеи техникей чIоагIа дегIаенача хана квалифицированни специалист хилара юкъарча дешаралара тIа чIоагIъяь дуккха лаьрххIа йола знанеш йолаш хила везилга.

Иштта йола знанеш а кхоачаш хинна йоацачо юкъера образовани а Iомае йиш хургья шун тха училище. Из керда дешара заведени я. кхаь шера дешара курс а йолаш. Физика, хими, математика, эрсий а доазол дехьара а метташ, литература, истори, географи Iомадарал совгIа, училища дешархоша Iомаергья электротехника, технически черчени, хIаьта иштта ше хержача профессех дола предметаш а. Дешархошта хьехаргья советски бокъонлардаш, кхыдола предметаш.

Шоаш урокаш тIа Iомадаьр дешархой чIоагIде йиш я гойтара пособешца, приборашца, аппаратащца, технически средствашца Iалашъяьча кабинеташка, хIара кабинете я кинопроектор, магнитофон, телевизор, кхыяраш. Дешара фильмай ший фильмотека я училище.

Дешар Iомадеча хана юкъеРоалаю КИСИ-5 яха тIахьожам лоаттабара-дешар хьехара машинаш. Дон-74 яха установкаш латташ йола классаш а я. Хими, физика, кхыча предметий хьакъехьара лабораторни балхаш дара мел эшар долаш я кабинеташ.

Училище хьехаш ба йоккха опыт йола, дуккхача шерашка болх баь преподавателаш.

Дешархошта дийнахьа кхоза даа хIама, формагIа дола барзкъаш лу. ХIата укх хьатIадоагIача шера дешархошта лургья сийна бос бола модни костюмаш, пхьошех эмблемаш а йохкаш, кокардаш йоахка фурашкаши бекха кийчаши, иштта бекха кач бола полтош а. 3 шера шозза барзкъаш лургда дешарxошта.

10 класс яьккхараш лоацача хана дийша баргба. Царна а баракъаштеи кхачани меттел бетта 30 сом ахча тергда, Цул совгIа практике болча хана баьча балхах доагIача алапе 33 процент ахча а ийдергда цар.

Училище да дешархошта культурни салаIара мел эша хьалаш а. Цига хьувкх кинофильмаш, эстрадни концерташ уттаду. ХIаьта кулга говза барашта технически творчества, прикладни искусства кружокашка де хIама корадоагIаргда. Спорт езараштa йолаш я тайп-тайпара спортивни секцеш. Туризм езараш Iалашбу палаткашца, бийса йоаккхача галешца, рюкзакашца, кхычарца. Училище хул туристически спортивни яхьаш, ХIаьта гаьна баха го баккха безам барашта автобус лу Ставропольски края, Черсий-Балкхарой АССР, Грузински ССР городашка, кхычахьа баха. Дика дийшачарна каникулаш йолча хана Еррига союзни туристически маршруташка баха, цамогаш барашта курорташка баха путевкаш лу.

Училище дешархой цхьа дезал санна барт тайна бах. ДIадахача шера социалистически эхье котдаларах тха училищена карара-кара тела Ше Байракх елар. Училища массехк шера вIаштта лелаю «Къахьегама йоккхача культура училище» яха сийлен цIи.

Укх шера оаха деша хьаэцаргба электровоза машиниста, электровоза а тепловоза а машиниста гIонча, тепловозашта ремонта яра слесара, КИП-ей автоматикан слесара-монтажника говзал Iомаяра бола нах.

Массанена а хов вай мехка керттера транспорт машиннаькъа транспорт йолга. Миллионаш тоннаш мухь кхухь, бIаьш эзараш нах хадданза дIа-хьа ахувл низ болча локомотиваша. Хадданза эргайоаккхаш тоаю машиннаькъа техника. ХIанзара тепловозаши электровозаши сиха а низ болаш а ба. Чоалхане я цар техника. Уж леладе йоккха говзал эш сага. Цунна дика йовза еза техника, механика, электротехника, кхыяраш. ХIаьта цар тIа беш бола болх боккхача бехктокхаме ба. Уж лехкачох тийша ба беррига чача машиннаькъа болх, хIаьта дийнахьеи буси бе безаш а ба. Цудухьа новкъа хьовзам хургбоацаш тепловоз е электровоз дика бовзаш а лехка ховш а хила веза машинист.

Иштта бехктокхаме ба тепловозашта, электровозашта, контрольно - измерительни приборашта, автоматикана ремонт еча слесарий бе беза болх а.

Из деррига теркал а деш, училища кулгалхой а хьехархой а гIерт къона специалисташ махулла дикагIа Iомабе.

Тха училищера дешархой практике бахе хул Закавказски республикашка, Къилбасела Кавказе, Молдаве, кхыча моттигашка. Масала, хIанз тха дешархой практике баха болх беш ба Руставе, Сухуме, Ереване, Кировакане, турпал-городе Волгограде. Царех дика язду уж болх беш болча предприятей кулгалхоша. ХIаьта кхычахьа дIа ца болхаш бисараша шоай практика чакхйоаккх Грознерча предприятешка.

Тха училище деша нах дIаийбу кхыча училищешка санна, экзаменаш а ца хоатташ, деша воагIача сагаца къамаьл а дий.

Дувла тханцига деша, кагий нахи мехкарийи!

**Б. ПЕРЕЛЯКОВ,**
Гудермесски профессионально - технически (СГПТУ) № 8 йолча училища директор.

## ФЕ ХИЛА

Наькъашка хулача хатарашта анализ йича къаьыта гуш да эггара дукхагIа хатараш корта бохабеш дола малараш а мерна автомашинаш лехкачар деш хилар. Духхьал укх шера Госавтоинспекце болхлоша соцаваьа корта бохабу малараш менна автомашинаш лехкаш вола 968 водитель. Царна массанена а цIенхаштта бехк баьб. Царех дуккхачарна 50 сом гIод а тохаш шин шера автомашина лелае йиш йоацаш бокъонаш дIаьяьхай.

Царна баь бехк чIоагIен нийсен ба. Халахете а цох выводаш яц шоферашa-любителаша, профессионалаша, мотоциклисташа. Машинаш е мотоциклаш лелае йиш йоацаш бокъонаш дIаяьха йоллаше а корта бохабу малараш а менна машинаш е мотоциклаш хехкаш лел уж. Царех дукхагIбараш шоай доалахьа транспорт яраш ба. Цхьабакъда дукха хехка вIаштIехьдалац пар уж. ШозлагIа соцаввича автомобилиста суд ю.

ДIадахача шера июль бетта Октябрьски бурув тохара балхий управлене электромонтер А. Емелин менна а волаш мотоциклаца воагIаш соцаввир. Ийс бетта транспорт лалла йиш йоацаш пунгара бокъонаш хьаьяьхар. Цул тIехьагIа пхи бутт баьлча цIаьхха а соцаввир из менна а волаш мотоцикл лехкаш воагIаш. Октябрьски района халкъа судо цо эцача алапех пачхьалкхенна 20 процент ахча дIатергдолаш шу суд йир цунна. Цхьаккха тайпа транспорт пхе шера цун лелае йиш йоацаш решени а йир халкъа судо.

«Сельхозтехника» Грозненски отделене тракториста А. Духовича из санна долча гIулакхах Старопромысловски района халкъа судо цаI-ах шу суд йир. Иштта ха техар Б. Белаконева, Ш. Абуталипова, кхы дуккхачарна.

Духхьал менна бараша даь Iац наькъашка хатараш, дукха ба маланза бараш а наькъашка лелара бокъонаш телхаеш. Ший доалахьа машина йолча В. Котока керттерча наькъа тIа гIолла йоагIача мотоцикла никъ битанзар. Из бахьан долаш бехке воаца мотоцикла тIара шин саг чIоагIа лозаваь больнице кхаьчар.

Хьалха санна дукха аварешю автоколонна 1737 водителаша. АргIанара хатар дир водитела Ж. Хасуева. Советски районе бодача наькъа тIа сов сиха машина а лаьлла хоарцайир цо из.

**ДIадахача кIирагIа Нохч-ГIалгIайчен наькъашка 42 авари яьй 24 саг лоза а вен.**

**А. ЧЕБУШЕВ.**

**Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.**

## Грозненски химически комбинате йиллача № 28 йолча

Грозненски городской профессионально - технически училище 1975 — 1976 дешара шера дешархой дIачуэц.

Укх кIала белгалъяьча специальностех говзал лакха чола болхлой кийчбу училище.

**1. Мехкдаьттех химически промышленноста предприятешта оборудовани ю слесарь-монтажник.**

Iомалуш яккха еза ха: 8 класс яьккхараша — ши шу, 10 класс яьккхараша — 1 шу. Стипенди — 36 сом.

**2. КИП-ей автоматикан слесараш.**

Iомалуш яккха еза ха: 10 класс яьккхараша — 1 шу. Стипенди — 36 сом.

**3. Технологически оборудованена ремонт ю слесарь.**

Iомалуш яккха еза ха: 10 класс яьккхараша — 1 шу. Стипенди — 36 сом.

**4. Химически производства аппаратчикаш.**

Iомалуш яккха еза ха: 10 класс яьккхараша — 1 шу. Стипенди — 36 сом.

**5. Компрессорни насосни установкай машинист.**

Iомалуш яккха еза ха: 10 класс яьккхараша — 1 шу. Стипенди — 36 сом.

**6. Токарь.**

Iомалуш яккха еза ха: 10 класс яьккхараша — 1 шу. Стипенди — 36 сом.

Училище болх беш я художественни самодеятельноста кружкаш, спортивни секцеш, духовой эстрадни оркестраш. Транспорта тIа мах ца луш дIа-хьа баха бокъо лу дешархошта. Производственни практике болча хана стипендена кхы тIа баьча балхах доагIачох 33 процент ахча IотIаккхет дешархошта.

Училище дешаш яьккха ха къалаш йоаца балха стаж лоарI. ТIехдика дешаш барашта 25 процент стипенди тIатох. ТIехдика дешаш училища яьккхараш техникумашкей вузашкей конкурс йоацаш деша дIаэц. Училище хьайийлла я № 9 йолча болх беча кагирхой сайрийнарча школа филиал. безам барий дIахо 9-гIча, 10-гIча, 11-гIча классашка деша йиш я. Общежити йолаш я.

Училище деша дIаоттара дIахо белгалдаь документаш хила деза:

**1. Заявлени.**
**2. Образованех дола документ.**
**3. Вахаш волчара справка.**
**4. Характеристика.**
**5. Диъ фотокарточка (размер 6х4).**
**6. Паспорт е ваь хиларах дола тешал.**

**ТХА АДРЕС:**

**г. Грозный - 48, Химкомбинат, ГПТУ-28,**

№ № 1, 1-А, 23 йолча автобусашца «Полиэтиленовый цех» яхача остановкага кхаччалца ваха веза.

Трамвайшца волаш хилча, № № 2, 8 йолча трамвайшца «Водолечебница» яхача остановкага кхаччалца ваха веза.

Хаттараш де укх телефонех: 94, кхы тIа 3-98, 5-43, 6-09.

**ГПТУ дирекци.**

## ХАЛКЪА БАГАХБУВЦАМЦАРА

### ВАЙНАЬХА КИЦАШ

Ала ца дезар багара даьлча,
юха чудагIац.
Ала ца ховш аьннача дешо
вэь ийцад.
Ала атта да, хьаде хала да.
Адамашца нийсхо ца
лелаяьр, лераза вайнав.
Арарча сомал, цIагIара
эппаз теннад.
Ахчей къонахей цхьана
тарлац.
Сеча дегI ше — ший къу ва.
Наха вовар — зуламхо
хьаллоацар ва.
Нах низ болаш хургба, цар
барт цаI бале.
Ахчал дезагIа а турал
ирагIа а да хIама доввар.
Саг хуртвац цхьа гIалат
шийца доацаш.
Саг яха цIи массе а хIамал
доккхагIа дош да,
Iа даьр дайна да, дог

Iаьржа долчар бе дахача,
Ала деззача аьнна дош —
тоха еззача теха топ.
Аланза даргдоацар, увза а
ца душ дIаала.
Ала ма ала, аьлча Iайха
дергдоацар.
Кхайканза вахар—доттанза
венав.
Аланза ца кхетар — аьлча а
кхийттавац.
Iатто миссел буц йиъча а
Iаьса мелд хьалкъал дац.
Аьхкено оттаяь тохкор Iано
дIакхаьллай.
Оапех гIала хиннаяц, бала
хиннаб.
Аьттув мелб — гаргара,
аьттув бехча — гаьнара.
Аьрзе ткъамаш доаржадича,
котамо кIоригаш хьулаяьй.

**ДIаяздаьр Х. ЦУГАЕВ.**

### КХАЬ ТАЙПАРА

— ВанагIа фу нах да шо, лоамарой? Шаккха а духьале йоацаш Iе мича тут оаш-м, — аьхаш Цагенага лувш хиннав цхьа кура-сонта аьла.

— ХIаьта шо, аьлий а ма дий кхаь тайпара! — аьннад Цагена.

— Уж фу кхо тайпа да? — яхаш, Цаген кхераве дагахьа чутIеттав аьла.

— Эггара дикагIа бараш а хул, юкъера бараш а нийслу, эггара вогI бараш а ба, — аьннад Цагена.

— Из фу яхилга да?—хаьттад аьлас.

— Эггара дикагIчарех ба боарза тIа буц тIаяьннараш! Юкъерчарех ба укх шера байна дIакхухьаш латтараш!

— ХIаьта бисараш-м, хьо юкъе а волаш, берригаш а кхоалагIча даькъах ба! — яьхад Цагена.

## ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

### ЧАКХДОАЛАШ ЛАТТ 1975 ШЕРА 2-ча АХ ШЕРА

### «СЕРДАЛО»

### ГАЗЕТА ЯЗЛУПГА

Газета язлу буэзама еррагача отделенешка а промышленноста, транспорта, гIишлоешьяча предприятешкарча, дешаоз заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учрежденешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доаржадеча общественни уполномоченнашка а гIолла.

**ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ ялх бетта — 1 соми 56 кепиги.**

**ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!**

Шоай бокъонаш яхар духьа, предпринимателаша деча низашта духьала къовсам лоаттабу ФРГ кагирхоша.

Хьабе болх ца хилара духьала демонстраци йир цар Франкфурт-на-Майне яхача городе. Профсоюзаша вIашагIъеллача цу манифестаце дакъа лаьцар кагирхой тайп-тайпарча объединенеш членаша.

СУРТА ТIА: кагийча нахех мехкарашеи кагирхошта къахьега а деша а бокъо ялар дех.

А. УРБАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

## ТЕЛЕВИДЕНИ

**24 июнь**
**I ПРОГРАММА**

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Мультфильм. 9.45 — «Корнейчук, Московски драматически театра «Платон Кречет» яха фильм-спектакль. 14.20 — Передачай программа. 14.25 — «Дагестански ярка» яха документальни фильм. 14.45 — Босбола телевидени. Литературах йола передача. 15.20 — «Дош да Iилманхочунна». СССР Iилмай Академе члена-корреспондента Горбунова выступлени. 15.35 — Шахматни школа. Ловзаболалурий класс. 16.05 — Поэт Петрусь Бровка ваь 70 шу дизарга. 16.35 — «МоллагIбар санна боаца Стрекачев Мишкас баь никъ» яха берашта дола художественни фильм. 18.00 — «ДоттагIал» яхача киножурнала 23 номер. 18.30 — «Котало». Передача дIахьу Советски Союза шозза Турпала Батова. 19.00 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала). 19.15 — Телевизионни плакат. 19.20 — «02 ладувгIаш я...». 19.45 — «Сийлахь-боккхача тIемах дагахдоагIараш» яха телевизионни документальни фильм. 21.00 — «Хьо». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Из дицлала йиш йий». СССР халкъа артисташ Зыкинаси Любезновеи дакъа лоацаш йола концертни программа. Ийстеяьлча — кердадараш, передачай программа.

**II ПРОГРАММА**

18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. Самукъане ноташ. 18.30 — Нохч - ГIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.30 — Киножурнал. 19.00 — Босбола телевидени. Халкъа творчество. Обозрени. 19.45 — «Коробелов дог» яха документальни фильм. 20.00 — Шоана бераш. 20.10 — Фильм-концерт.

**25 июнь**
**I ПРОГРАММА**

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Костер». 10.00 — «Сийлахь - боккхача тIемах дагадоагIараш» яха телевизионни документальни фильм. 11.15 — Босбола телевидени. «Из дицдала йиш йий...» яха концертни программа. 14.20 — Передачай программа. 14.25 — Документальни фильмай программа. 15.10 — Босбола телевидени. Московски области город Пушкино культурах вайпорин Шен академически хора концерт. 15.40 — «Iилма — тахан». 16.10 — Босбола телевидени. «Дунен тIара кагирхой». 16.40 — «Огнево» яха берашта дола художественни фильм. 18.00 — Нохч-ГIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.20 — Телевизионни плакат. 18.25 — «Кхалнаьха дунен халкъашта юкъера шу», Кхалнаьха дунен халкъашта юкъера шу дIадахьара йолча Нохч - ГIалгIай АССР комиссе председатела Саламовай выступлени. 18.35 — Киножурнал. 18.45 — Механизатораш яхье бьыннаб. 19.00 — Босбола телевидени. Телевизорашка хьожарий хаттарашта жоп лу политически обозревател Вознесенске. 19.30 — Босбола телевидени. Футболах йола СССР чемпионат. Ленина цIерагIа йолча центральни стадионера трансляци. Перерывех «Спортлото» тираж. 21.15 — «Хьо». Информационни программа. 21.45 — Босбола телевидени. Викторина. 22.40 — Босбола телевидени. Классически ашарий концерт. Ленинградера передача. Ийстеяьлча — кердадараш, передачай программа.

**II ПРОГРАММА**

18.00 — Кердадараш. 18.15 — Юртара горизонташ. 18.45 — «24 сахьат». Информационни выпуск. 19.00 — Юртбоахама знаней экран. «ХьажкIаш дика хьувкъаяра тIехьа» яха документальни фильм. 19.20 — Юкъарча хьайбай масхара терко е. Лаккхара дикал йола доккхараш дукхагIа Iалашде (гIалгIай меттала). 19.30 — Музыкальни пауза. 19.35 — «Горячеисточненский» совхоза ялат кхедераш болча кхоашалгIа агитбригада. 19.45 — Хоамаш, реклама.

## РАДИО

**24 июнь**

6.30 — Юртара Iуйре (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.35 — Нохч-гIалгIай иллеши ашараши (гIалгIай меттала). 9.00 — Коталон Парада 30 шу дизарга (эрсий меттала). 9.15 — Ашараш. 9.20 — «Ленински моттигашка гIолла» яха наькъа заметкаш (эрсий меттала). 9.30 — «ХIанзарча хана къона саг» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала). 16.00 — Дына догмашта моттиг яц. «Сердалон боалон» яха Шалиева корреспонденци (гIалгIай меттала). 16.15 — КПСС XXV-ча съезда накъадолхаш. «ДикагIа а дукхагIа а» яха корреспонденци (нохчий меттала). 16.30 — «Ялат чуэцаш белхкараштa дола концерт (гIалгIай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

**25 июнь**

7.20 — «Грозненский рабочий», «Ленная некъ» газетий обзор. 8.35 — «Ше вымпел ягIа комбайн» яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 8.50 — Халкъа тIахьожам ялаташ чуэцача (эрсий меттала). 9.10 — Дай-мехках дола иллеш (нохчий меттала). 9.30 — ДоттагIий оазаш (эрсий меттала). 9.45 — «Съезда хьалхара къахьегама вахта дIако хьош а» яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 16.00 — «Общество закон» яха радиожурнал (нохчий меттала). 16.20 — «Комбайнер» яха зарисовка (нохчий меттала). 16.30 — «Лаккхале» яха

## ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш моржаш а йолаш, дукхагIча даькъе йоачаш а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьеккхаш ха хилен фегара температура республике гIолла 25—30, Грозне 28—30 градус йIовхал йолаш хилен тарлу. Кхоана хувцалуш моржаш а йолаш, цхьан юккъа догIа а делхаш, ди а къувкъаш, къулбамалхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьеккхаш ха хилен фегара температура бийсанна 15—20, дийнахьа 27—32 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

**МЕТЕОСТАНЦИ.**

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехкто кхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря—3-34-38; отделов партийной жизни и культуры—3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

Газет арсдувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

Заказ № 4232.